

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในการส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นสุภาพบุรุษ สรุปได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเห็นความสำคัญของการศึกษาที่มีต่อเยาวชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากเยาวชนนั้นเป็นรากเหง้าแห่งความเจริญของชาติจึงสมควรที่จะได้รับการศึกษาที่ดีดำเนินไปถูกทาง ทรงเปลี่ยนแปลงขัตติยะราชประเพณีเดิม ในการสร้างวัดประจำรัชกาลมา เป็นการสร้างโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น เพื่อดำเนินการอบรมเยาวชนชายตามพระราชประสงค์ให้เป็นผู้มีความรู้ เมื่อสำเร็จการศึกษาสามารถรับราชการเป็นมหาดเล็กประจำราชสำนักหรือเป็นข้าราชการบริหารในตำแหน่งอื่น ๆ ตามความถนัด พระองค์ทรงสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กเดิมเป็นโรงเรียนข้าราชการพลเรือนและเปลี่ยนเป็นจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยในกาลต่อมา เมื่อโรงเรียนมหาดเล็กหลวงได้ดำเนินการด้วยความเรียบร้อยดีแล้ว ทรงรับโรงเรียนราชวิทยาลัยที่แต่เดิมสังกัดกระทรวงยุติธรรมมาไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ ดำเนินการจัดการศึกษาเพื่อให้นักเรียนมีความรู้ในวิชาภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษ และเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่ออย่างต่างประเทศ ส่วนโรงเรียนพรานหลวงเป็นโรงเรียนที่ตั้งขึ้นเพื่อให้ศิลปินในกรมมหรสพได้ศึกษาศาสตร์อันควรควบคู่ไปกับการเรียนนาฏศิลป์ ดนตรี ทรงขยายการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของพระองค์ไปยังภาคเหนือโดยตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่ขึ้นเป็นโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์แห่งที่ 4 ซึ่งดำเนินการจัดการศึกษาตามแนวพระราชดำริของพระองค์ในการสร้างเยาวชนให้มีความเป็นสุภาพบุรุษ

ผู้วิจัยพบว่าพระราชประวัติและภูมิหลังส่วนพระองค์มีผลต่อแนวพระราชดำริความเป็นสุภาพบุรุษดังนี้คือ การที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเป็นพระมหากษัตริย์ไทยพระองค์แรกที่เสด็จไปศึกษาต่อ ณ ประเทศอังกฤษ รวมระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ประมาณ 9 ปีเศษ ในขณะที่ทรงศึกษาวิชาการอยู่นั้น ตรงกับรัชสมัยของสมเด็จพระบรมราชาธินาถวิคตอเรียอันเป็นสมัยที่จักรวรรดิอังกฤษมีความรุ่งเรืองไพศาลจนมีผู้กล่าวว่า เป็นดินแดนที่พระอาทิตย์ไม่เคยตกดิน ซึ่งเป็นผลจากการแสวงหาอาณานิคม ที่คนอังกฤษเองก็ถือว่าอังกฤษในขณะนั้นเป็นดินแดนและ

เวลาที่ดียิ่งที่สุดของมนุษย์ ดังนั้นความภาคภูมิใจในตนเองและความเป็น "สุภาพบุรุษ" หรือความเป็น "ผู้ดี" ของคนอังกฤษจึงได้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป และเป็นสิ่งที่คนอังกฤษปลูกฝังตั้งแต่วัยยังเป็นเยาวชน¹

แน่นอนว่าการที่พระองค์เสด็จประทับอยู่ในประเทศอังกฤษเป็นเวลานานย่อมจะได้รับความรู้หรือผลความเป็นสุภาพบุรุษของคนอังกฤษเข้ามาด้วย แนวพระราชดำริของพระองค์ถูกละทิ้งจนออกมาอย่างชัดเจนในการจัดตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

จากการศึกษาพบว่า ความสำคัญของการจัดการศึกษาตามแนวพระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็คือ "การเตรียมคน" ที่เหมาะสมและสอดคล้องกับระบบหรือสภาพการทางสังคมในขณะนั้น พระองค์ทรงเริ่มทดลองจัดการศึกษาในรูปแบบของพระองค์โดยมีเหล่ามหาดเล็กเข้าหลวงเดิมในพระองค์เป็นนักเรียนทดลอง โรงเรียนมหาดเล็กหลวงจึงได้มีความมุ่งหมายที่จะผลิตมหาดเล็กหรือข้าราชการสำนักให้เป็นคนดี มีความเป็นสุภาพบุรุษด้วยการหล่อหลอมกล่อมเกลาทัศนคติ ความนิยม ความเชื่อและอุดมการณ์ที่เหมาะสมสอดคล้อง และสนับสนุนระบบการเมืองการปกครองในขณะนั้น²

นอกจากนั้น มหาดเล็กจะต้องยึดถือและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีเพื่อให้ต้องตามพระราชนิยม มหาดเล็กที่ดีต้องมีคุณสมบัติพร้อมทั้งทางด้านความรับผิดชอบในการงานหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย โดยมีความสำคัญอยู่ที่การ "เป็นข้าในพระองค์" จะทรงเรียกใช้สอยประการใดก็ได้ กล่าวคือถ้าหากพบว่ามหาดเล็กคนใดมีความรอบรู้ความสามารถปฏิบัติแก่การราชกิจใด ๆ ก็จะต้องเลือกมหาดเล็กที่มีความเหมาะสมกับประเภทของงานนั้น ๆ เข้าทำงาน ดังนั้นตำแหน่งมหาดเล็กจึงมีความสำคัญเป็นอย่างมาก ดังพระบรมราโชวาท ที่พระองค์ทรงเตือนข้าราชการกรมมหาดเล็กและกรมขึ้นทั้งปวงให้มีความตระหนักในหน้าที่ มีพึงกระทำการใดให้บกพร่อง มิฉะนั้นจะเป็นที่ติฉินนวิพากษ์วิจารณ์ได้ว่าผู้รับใช้ใกล้ชิดสนองพระเดชพระคุณไม่รอบคอบควรแก่ฐานะและตำแหน่งหน้าที่ที่พระมหากษัตริย์ทรงคัดเลือกมาใช้สอยดังนี้

¹ วุฒิชัย มูลศิลป์, แนวความคิดทางการศึกษาไทยพ.ศ.2411-2475, หน้า 88.

² สุรินทร์ จุฑารกูร, "การกล่อมเกลาทางการเมืองโดยใช้แบบเรียนหลวงเป็นสื่อในสมัย รัชการที่ 5," หน้า 195.

พระราชดำรัสว่า "แม้ว่ามหาดเล็กทำการพลาดพลั้งหรือเสื่อมเสีย ก็ย่อมจะพลอยเสื่อมเสีย ตลอดถึงพระองค์พระเจ้าแผ่นดินด้วย เพราะจะต้องมีผู้พิพากษาว่าไม่รู้จักรู้เลือกคนใช้"³

ด้วยความสืบเนื่องจากโรงเรียนมหาดเล็กในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ต้องการฝึกฝนอบรมเหล่ามหาดเล็กให้มีความรู้เกี่ยวกับกิจการงานของบ้านเมืองและการปลูกฝัง ความรู้สึกนึกคิด ความจงรักภักดี และการรับทราบแนวพระราชดำริต่าง ๆ อันเกี่ยวข้องกับ การบ้านเมืองซึ่งสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระบาทสมเด็จพระ จุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ชี้ว่าขั้นตอนต่างๆ ในการฝึกหัดมหาดเล็กมีผลต่อคุณภาพและความ เป็นมาตรฐานของนักเรียน ดังพระดำรินในเอกสาร 68/4595 ลงวันที่ 20 สิงหาคม ร.ศ.120 พบว่าผู้บริหารโรงเรียนได้เอาใจใส่ต่อการกวาดล้างขนบธรรมเนียมประเพณี และวิชาความรู้ของ มหาดเล็กเป็นอย่างดีโดยสังเกตว่า "เมื่อเห็นว่านักเรียนคนใดมีความรู้และกิริยาอาการพอสมควร จะ เป็นมหาดเล็กได้ก็จะนำถวายตัว เป็นมหาดเล็ก"⁴ รวมถึงการให้ความสำคัญสนับสนุนทางด้านค่า เล่าเรียน ค่าใช้จ่าย เป็นการสะท้อนให้เห็นว่าเป็นความพยายามที่จะประสานความรู้สึกเป็น อันหนึ่งอันเดียวกันและยังใช้หลักจิตวิทยาในการสร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้เรียนอาทิการแต่ง กายของผู้เรียนที่ถือว่าเป็นสิ่งที่สร้างเกียรติภูมิให้แก่นักเรียน

โรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เช่นกัน เมื่อ ทรงสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น โดยเปลี่ยนชื่อโรงเรียนมหาดเล็กเดิมเป็นโรงเรียน ข้าราชการพลเรือน มีความประสงค์ที่จะผลิตมหาดเล็ก ข้าราชการสำนักในพระองค์ออกมาทำหน้าที่ ต่าง ๆ ไม่ว่าจะโปรดเกล้าฯ ให้นักเรียนที่ศึกษาอยู่เป็นมหาดเล็กรับใช้หรือผู้ที่จบการศึกษาแล้ว จะทรงโปรดเกล้าฯ ให้เข้าเป็นมหาดเล็กในแผนกหน้าที่ต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับบุคลิกและความถนัด ของผู้เรียน หรือจะประกอบอาชีพอื่น ๆ ก็ได้ ดังนั้นการที่ทรงได้รับแนวคิดทางการศึกษาในเรื่อง

³กรมศิลปากร, พระบรมราชโองการเดือนข้าราชการกรมมหาดเล็กและกรมขึ้นทั้งปวง เนื่องในงานพระบรมราชาภิเษกสมโภช เดือนธันวาคม ร.ศ.130 (พระนคร:โรงพิมพ์สามมิตร, 2514), หน้า 76.

⁴กองจดหมายเหตุแห่งชาติ, ม.ร.5ศ/12 เรื่องรายงานโรงเรียนมหาดเล็ก.

ความเป็นสุภาพบุรุษจากตะวันตกเข้ามา จึงนำมาปรับใช้ในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระองค์เป็นการทดลองเพื่อผลิตกุลบุตรที่มีความเป็นผู้ดี เป็นคนมีศาสนา และมีความรู้ความสามารถ โดยมีความสำคัญอยู่เสมอว่าตนเอง เป็นนักเรียนหลวงต้องรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนเสมอดังมีพระบรมราชโองการว่า

. . . เจ้าต้องตั้งใจประพฤติตนให้ดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูและช่วยกันรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนเสมอ ต่อไปภายหน้าเมื่อเจ้าเติบโตขึ้นจะออกไปทำงานที่ไหนเมื่อใครเขาทราบว่าเป็นเจ้าออกไปจากสำนักโรงเรียนมหาดเล็กหลวงให้เขาคิดว่า อ้อ พอแล้ว ไม่ต้องถามอย่างอื่นอีกต่อไปก็ได้ สำนักนั้นเขาฝึกสอนกันดีเจ้าออกมาแต่สำนักนั้น เขาก็เต็มใจอยากได้เจ้าไว้ ถ้าเช่นนั้นจึงจะชื่อว่า เจ้าได้ช่วยกันทำชื่อเสียงอันดีให้แก่โรงเรียน . . . 5

เมื่อมีงานประจำปีของโรงเรียนเช่นงานพระราชพิธีฉัตรมงคลจะมีบรรดานักเรียนเก่าที่ได้จบการศึกษาออกมารับราชการงานต่าง ๆ มาร่วมชุมนุมด้วยซึ่งเป็นที่พอพระทัยในการที่ได้พบเห็นนักเรียนเหล่านี้โดยทรงมีพระราชดำรัสว่า "ข้อสำคัญก็คืออย่านึกถึงชื่อนี้แต่เฉพาะวันหนึ่ง ๆ หรือเมื่อวันมาบรรจบปีอย่างวันนี้เท่านั้นต้องนึกเสมอว่านอกจากที่เป็นข้าราชการและเป็นข้าแผ่นดิน เรายังเป็นข้าในพระองค์อีกส่วนหนึ่งโดยเฉพาะ ดังนั้นจะทำการสิ่งใด ๆ ก็ดีต้องคิดถึงความเป็นนักเรียนมหาดเล็กที่จะต้องทำเพียงเสมอตัวไม่ได้ต้องทำให้ดีขึ้น"⁶

นอกจากจะทรงตั้งโรงเรียนเพื่อผลิตมหาดเล็กและข้าราชการแล้ว ยังทรงมีความมุ่งหมายในการจัดการศึกษาไทยโดยทรงมีพระราชบันทึกที่ทรงเป็นภาษาอังกฤษพระราชทานแก่

⁵พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงฯ วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2456," ราชกิจจานุเบกษา 29 (1 ธันวาคม พ.ศ.2456): 1986.

⁶รัชกาลที่ 6, "พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงวันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ.2458," พระบรมราชโองการที่บวรชิวราชวิทยาลัย, หน้า 80-81.

เสนาบดีคือเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) มีความว่า . . . ข้าส่งข้อความนี้มา เพื่อให้เสนาบดีและปลัดทูลฉลองกระทรวงธรรมการ อ่าน . . . ในเรื่องที่ยังรู้สึกตลอดมา ระบบการศึกษาและกฎเกณฑ์ทั้งหลายตลอดจนหลักสูตร แท้จริงทำให้เปลืองกระดาษโดยเปล่า ๆ ยิ่งกว่านั้นคือเปลืองเวลา ด้วย ถ้าไม่ทำให้ประชาชนเป็นอย่างที่เราต้องการสำหรับประเทศเราได้เป็นผลสำเร็จ . . .⁷

จากพระราชบันทึกนี้จะสามารถวิเคราะห์ได้ว่าทรงมีเวลา "พิจารณา" วิธีการจัดการศึกษาในช่วงปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งระงับการดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชอยู่ 7 ปี ทำให้ทรงมีแนวพระราชดำริบางประการที่ไม่เห็นด้วยกับวิธีดำเนินการจัดการศึกษาในช่วงนั้นก็ว่าได้⁸ เนื่องจากทรงเคยทอดพระเนตรเห็นความเจริญก้าวหน้าของอารยประเทศที่เป็นผลอันเกิดจากการจัดการศึกษาที่ถูกวิธีให้แก่พลเมืองในประเทศนั้น ๆ และทรงพยายามที่จะนำประเทศไทยเข้าสู่สังคมนานาชาติ จึงทรงมีพระราชดำริที่ต้องการให้ คนไทย มีคุณภาพในการที่จะนำความเจริญสู่ประเทศบ้าง

หลักการอบรมนักเรียนจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงพระราชประสงค์ส่วนพระองค์ที่มีต่อนักเรียนโดยทรงมีพระราชบันทึกเป็นภาษาอังกฤษถึงเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ดังต่อไปนี้

. . . สำหรับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงข้าไม่หวังการปั้นนักเรียนชั้นมัธยมให้เป็นเทวดาเหมือนกันหมดทุกคน ได้คะแนนกันคนละหลายพันคะแนนเท่าการสร้างเด็กหนุ่มที่ขยันขันแข็งและสะอาดทั้งทางร่างกายและจิตใจ เตรียมพร้อมที่จะรับภาระต่าง ๆ

⁷ จมีนอมรดรุณารักษ์ (แจ่ม สุนทรเวช), "การศึกษาของชาติตอนหนึ่ง" หน้า 176.

⁸ ภูษิต มุลศิลป์, แนวความคิดทางการศึกษาไทยพ.ศ. 24111-2475, หน้า 86.

ซึ่งจะมีมาในอนาคต ข้าไม่ต้องการนักเรียนตำราเรียนที่เดินได้ ที่ข้าอยากได้นั้น คือ
 เยาวชนที่เป็นสุภาพบุรุษ ชื่อสัตย์สุจริต มีอุปนิสัยใจคอดี และข้าจะไม่โศกเศร้าเลย
 ถ้าเจ้ามารายงานว่า เด็กคนหนึ่งเขียนหนังสือไม่คล่องคิดเลขเศษซ้อนไม่เป็นและไม่
 รู้วิชาเรขาคณิตเลย ถ้าข้ารู้ว่าเด็กคนนั้นได้ศึกษาพอที่จะรู้ความเป็น ลูกผู้ชายคืออะไร
 และขี้แฉคืออะไร ข้าไม่อยากได้ยินคนฉลาดบ่นอีกว่า ปัญหาท่วมหัวเอาตัวไม่รอด สิ่งที่
 ข้าต้องการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงคือ ใ้การศึกษาเป็นเครื่องทำให้เด็กเป็น
 เยาวชนที่น่ารัก และเป็นพลเมืองดี ไม่ใช่ทำลายบุคลิกภาพเสียหายโดยการบรรทุกลูก
 หลักสูตรและระบบการต่าง ๆ ลงไป ข้าต้องการใ้การศึกษาเป็นสิ่งที่งดงาม จนทำให้
 ให้เด็กที่ออกไปแล้วหวนกลับมาคิดถึงในวันข้างหน้าด้วยความภาคภูมิใจ ขออย่าเอา
 โรงเรียนของข้าไปเปรียบกับโรงเรียนอื่นเพราะมีจุดหมายต่างกัน ถ้าข้าอยากได้
 โรงเรียนธรรมดาเพียงหลังหนึ่ง สร้างเป็นโรงเรียนไปมาจะไม่ดีกว่าหรือจะสร้าง
 โรงเรียนกินนอนขึ้นมาทำไม . . .⁹

จากพระราชบันทึกนี้เห็นได้ชัดว่า พระองค์เน้นในเรื่องความเป็นสุภาพบุรุษ ที่จะต้องมี
 ความขยันขันแข็งสะอาดทั้งกายและจิตใจ มีความเป็นลูกผู้ชาย สามารถรักษาตัวรอดได้ พระองค์
 ทรงมีความมุ่งหวังว่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงนี้จะ เป็นแบบอย่างแก่โรงเรียนอื่น ๆ ต่อไป ทรงมี
 พระราชดำริที่ไม่เห็นการเรียนเก่งรู้หนังสือเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องคำนึงถึงจิตใจด้วย คະแนน
 จากการสอบอาจไม่สำคัญไปกว่าการที่นักเรียนผู้นั้นสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้เป็นอย่างดี และ
 พร้อมที่จะเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ โรงเรียนจึงดำเนินการจัดการศึกษาในรูปแบบที่ใ้ให้นักเรียนอยู่
 ประจำเพื่อที่จะได้รับการอบรมสั่งสอนจากครูอย่างใกล้ชิดตลอดเวลาและมีกิจกรรมการเรียนการ
 สอนบางประการที่จะ เสริมความเป็นสุภาพบุรุษสนองแนวพระราชดำริของพระองค์

การดำเนินการศึกษาอบรมความเป็นสุภาพบุรุษตามแนวพระราชดำริของพระองค์ ได้
 ปรากฏชัดเจนในความมุ่งหมายของการตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ทั้ง 4 แห่ง ได้แก่

⁹จมีนอมรดรุณารักษ์, "การศึกษาของชาติตอน 1," หน้า 100-101.

1. โรงเรียนมหาดเล็กหลวง
2. โรงเรียนราชวิทยาลัย
3. โรงเรียนพรานหลวง
4. โรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่

โรงเรียนเหล่านี้ได้ดำเนินการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาและสร้างเยาวชนให้มีความเป็นสุภาพบุรุษโดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสังคมดังต่อไปนี้

1. อบรมนิสัยให้รู้ความเข้มแข็ง เป็นลูกผู้ชาย
2. ซื่อสัตย์สุจริต มีศีลธรรมอันดี รู้บาปบุญคุณโทษ
3. สมบูรณ์ทั้งทางสติปัญญา ร่างกายและจิตใจ
4. เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าประโยชน์ส่วนตัว
5. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
6. มีความกตัญญูรู้คุณ
7. ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว
8. รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักบุคคล รู้จักสังคม
9. มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจให้ประพฤติแต่สิ่งดี
10. มีการศึกษา มีความรู้ดีในภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ
11. มีความรู้ด้านเศรษฐศาสตร์ กฎหมาย การปกครอง และการช่าง
12. มีลักษณะองอาจเยี่ยงทหาร รู้ยุทธวิธี ด้วยการฝึกพลศึกษาและหัตถ์ทำทหาร เช่น การซ้อมรบ การซุ่มยิง การยิงปืน
13. ประพฤติตนตามกฎข้อบังคับ และระเบียบวินัยของสังคม
14. มีความรักและศรัทธาในศิลปวัฒนธรรมประจำชาติ
15. รักษาเกียรติธรรมของชาติ ได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณี
16. มีความรักหมู่คณะ มีความสามัคคี
17. มีระเบียบวินัย อดทน มีความรับผิดชอบ
18. มีความกล้าหาญ พร้อมที่จะเผชิญสิ่งต่าง ๆ ในอนาคต

19. มีความสุภาพ อ่อนน้อม มีความเคารพผู้อาวุโส และมีความเมตตาผู้ที่ได้แก่กว่า
20. มีความสำรวม ระมัดระวังอาภักดิ์ปฏิกิริยาของตนอยู่เสมอ
21. รู้จักช่วยเหลือตนเอง
22. รักความสะอาด รู้จักรักษาสุขอนามัยของร่างกาย เครื่องแต่งกาย
23. มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์

ด้วยคุณลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวถึงนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปจนเหลือหลักการสำคัญ 3 ข้อที่จะสร้างให้เยาวชนมีความเป็นสุภาพบุรุษ กล่าวคือ

1. การอบรมให้เยาวชนเป็นผู้ดี
2. การอบรมให้เยาวชนเป็นผู้มีศาสนา
3. การอบรมให้เยาวชนมีสติปัญญาความรู้และความสามารถ

หลักการแต่ละข้อ เป็นผลรวมของการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะฝึกให้เยาวชนรู้จักซึ่งจัดได้ว่าหลักการนี้ตรงกับการจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ที่ตั้งจะสรุปและอภิปรายผลได้ดังนี้

การอบรมให้เป็นผู้ดี

ความเป็นผู้ดีในความมุ่งหมายของการเป็นสุภาพบุรุษนี้ไม่ได้หมายถึงเฉพาะผู้ดีในชาติกำเนิดเท่านั้น ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชทานพระบรมราโชวาทตอนหนึ่งว่า

. . .นักเรียนราษฎรวิทยาลัยจะต้องทราบว่าพระบรมราโชบายอันเป็นหลักการสำคัญของโรงเรียนนี้มุ่งหมายที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นผู้มีการศึกษาอันสมบูรณ์เป็นผู้ดีแท้ คือเป็นผู้รู้จักใช้ความรู้และคุณสมบัติของตัวเองให้เกิดประโยชน์แก่ตัวโดยไม่กระทบกระเทือนผู้อื่น ทั้งให้เป็นประโยชน์แก่สังคมและบ้านเมือง. . .¹⁰

¹⁰รัชกาลที่ 9, "พระบรมราโชวาทในงานพระราชทานประกาศนียบัตรและรางวัลแก่นักเรียน วิทยาลัยวชิราวุธวิทยาลัยวันที่ 23 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2510," พระบรมราโชวาทกับวชิราวุธวิทยาลัย, หน้า 19.

เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว.เปีย มาลากุล) ได้ให้นิยามความเป็นผู้ดีว่าหมายถึง "ผู้มีกิริยาดี" มิใช่ "ผู้ดี" ซึ่งคนมักเข้าใจว่าเป็นคำตรงกันข้ามกับ "โพร" ดังนั้น "ผู้ดี" คือผู้มีกิริยาดี จะเกิดในวงศ์สกุลใด ยากดีมีเงินอย่างไรไม่สำคัญ ผู้ดีนี้ย่อมเป็นบุคคลที่สังคมทุกชั้นทุกชาติ หุกระบอบการปกครองต้องการอยู่ทุกยุคทุกสมัย¹¹

ดังนั้นความเป็นผู้ดีจึงมิใช่เป็นคุณสมบัติของผู้ที่เกิดในตระกูลสูงเพียงอย่างเดียว เหตุที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริในการส่งเสริมการศึกษา เพื่อให้เยาวชนมีความเป็นผู้ดีเช่นนี้ จะต้องตีความหมายของคำว่าผู้ดีให้มากกว่าที่จะกำหนดลงไปเพียงแค่ว่า "ผู้ที่เกิดในตระกูลดีเท่านั้น"

สิ่งที่พระองค์ทรงพยายามให้ประชาชนเข้าใจก็คือการที่คนเรานั้นมีศักยภาพในตนเอง มีความสำคัญว่ามีพลังที่จะทำอะไรก็ได้จะเป็นอย่างไรก็ได้ทั้งสิ้นหากมีความตั้งใจที่จะทำ¹²

ความคิดในเรื่อง "ผู้ดี" เริ่มมีความคลี่คลายไม่เหมือนดังเช่นในระยะก่อนรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ยังยึดติดกับความเป็นผู้ดี โพร ทาส อันเป็นชนชั้นที่จะแบ่งคนในสังคมให้เป็นเช่นนั้น ต่อมามีการเปลี่ยนแปลงแนวคิด สถานภาพของคนถูกวัดด้วยเงินตรามากขึ้น ชนชั้นสูงจำนวนมากไม่สามารถรักษาสถานภาพของตนไว้ได้ หากไม่สามารถมีเงินตราไว้ครอบครอง¹³ ทำให้การขยายตัวของเศรษฐกิจแบบเงินตราส่งผลให้คนในสังคมมีความเท่าเทียมกัน ความพยายามที่จะรักษาสถานภาพเดิมของตนที่เคยเรียกว่า ผู้ดี นั้น

¹¹สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา, "เจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี," มานวสาร 2(พฤศจิกายน 2522) : 19.

¹²อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, "ความเปลี่ยนแปลงของสำนึกทางประวัติศาสตร์และการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยตั้งแต่รัชกาลที่ 4 ถึงพ.ศ. 2475," วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิตภาควิชา ประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2530), หน้า 241-242.

¹³หริศศิลป์ สิววัฒนะ, "การลงทุนทางเศรษฐกิจของเจ้านายไทย," ใน รวบบทความประวัติศาสตร์ ฉบับที่ 5, หน้า 54-56.

ทำให้มีความคลี่คลายในความคิดจากผู้ตีโดยชาติกำเนิดมาสู่ "ผู้ตี" โดยความประพจน์ ซึ่งพยายาม ปฏิเสธความสำคัญของ เงินตรา¹⁴

นอกเหนือจากการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบเงินตราแล้ว การขยายตัวของระบบราชการก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ข้าราชการเกิดความสำนึกในศักยภาพของตน กล่าวคือ เมื่อเริ่มสถาปนาระบบราชการแบบใหม่ในรัชกาลที่ 5 ได้เกิดความต้องการผู้มีความรู้ความสามารถ มีพื้นฐานอยู่ในการศึกษาแผนใหม่จึงได้ปรากฏว่า เป็นการเปิดโอกาสแก่ราษฎรทั่วไปในการหาโอกาสเข้ารับราชการด้วยความขาดแคลนข้าราชการนี้เองทำให้ส่วนราชการอื่น ๆ เปิดโอกาสสำหรับผู้ที่มีความรู้มาสอบเข้าโดยมิได้กำหนดชาติวุฒิ แต่อย่างไรก็ดี ซึ่งการเปิดโอกาสให้คนที่มีพื้นเพหลากหลายเข้าสู่ระบบราชการได้จึงมีส่วนทำให้เกิดการเปรียบเทียบระหว่างครอบครัวธรรมดาสามัญกับครอบครัวในตระกูลสูงคือ เริ่มมีการสำนึกว่าแม้ตนจะมาจากครอบครัวธรรมดา ก็สามารถเป็นผู้ตีได้หากมีความประพฤติดีทั้งทางร่างกายวาจา และใจซึ่งนักเรียนเก่า โรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัยท่านหนึ่ง ได้กล่าวว่า

. . . การใช้ชีวิตในวชิราวุธวิทยาลัยได้สอนให้พวกเราเป็นผู้ตี แต่ไม่ใช่ผู้ตีจำพวกเหยียบขี้ไก่ไม่ฝ่อ การใช้ชีวิตที่นี่ทำให้พวกเราต้องช่วยเหลือตนเองใช้ความคิดอ่านในการกินอยู่ในโรงเรียน. . . การพบกับปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน กลับเป็นสิ่งที่ช่วยพวกเราได้อย่างใหญ่หลวงในการที่ฝึกให้เราได้ใช้ความคิด ปัญญา สติสัมปชัญญะในการแก้ปัญหาเหล่านี้และไม่ท้อถอยเมื่อเกิดอุปสรรค. . .¹⁵

การฝึกความเป็นผู้ตี อันเป็นคุณลักษณะหนึ่งซึ่งสร้างความเป็นสุภาพบุรุษ โดยนักเรียนจะต้องรู้จักช่วยตนเองได้ ไม่ต้องพึ่งพาในในการประกอบกิจกรรมเล็ก ๆ เช่น การรู้จักปูผ้าปูที่นอน เพื่อฝึกนิสัยในรู้จักรักษาความสะอาด มีความรับผิดชอบ รักความเป็นระเบียบและช่วยให้ตนเป็น

¹⁴ อรรถจักร์ สัตยานุรักษ์, "ความเปลี่ยนแปลงของสำนึกประวัติศาสตร์ . . .," หน้า 243.

¹⁵ พิษณุ ตูจันดา, "ความรู้สึกของพวกเรา (รุ่น 63) ในวชิราวุธวิทยาลัย," วชิราวุธวิทยาลัยครบรอบ 80 ปี (พ.ศ. 2453-2533), หน้า 83.

คนที่ "ไม่สำรวย หยิบโย่ง" แม้ว่านักเรียนบางท่านจะมีศักดิ์เป็นถึงหม่อมเจ้า หรือเป็นบุตรข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มีพี่เลี้ยงติดตามดูแลตลอดเวลา เมื่ออยู่ในโรงเรียนร่วมกับนักเรียนสามัญคนอื่นแล้วก็มีฐานะ เป็นเพียง "นักเรียน" ผู้หนึ่งเท่านั้น จะต้องอยู่ภายใต้กรอบการอบรมเดียวกันจึงเป็นการฝึกให้นักเรียนมีบุคลิกและอุปนิสัยใจคอที่เอื้อเพื่อเมื่อแม่ ไม่ถ้อยศศักดิ์ชาติตระกูลที่สูงจนไม่สามารถคบกับผู้อื่นได้อีก เนื่องจากความเป็น "ผู้ดีแท้" มิใช่จำกัดที่ชาติ ตระกูลเพียงอย่างเดียว นักเรียนจะต้องมีความเป็นผู้ดีโดยอุปนิสัยใจคอด้วย

พระยาปรีชาานุศาสน์ (เสริญ ปันยารชุน) ผู้บังคับการวชิราวุธในปีพ.ศ.2469ได้กล่าวถึงพระราชดำรัสที่ได้ฟังรับสั่งและกรรมการโรงเรียนได้ชี้แจงว่า "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระทัยมุ่งที่จะอบรมนักเรียนให้เป็นผู้ดีหรือคนดี"¹⁶ ซึ่งตามความหมายของคำว่าผู้ดีนั้น คือความเป็นผู้มีน้ำใจนักกีฬา ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ชื่อสัตย์กตัญญู ในส่วนตัวของท่านแล้วเห็นว่า "กรรมกร" ก็เป็นผู้ดีได้เช่นกัน เนื่องจากการอบรมภายในโรงเรียนนั้นมิได้เลือกชั้นวรรณะของผู้เรียนแม้ว่าจะมีทั้งบุตรเชื้อพระวงศ์ ข้าราชการหรือพ่อค้าเรียนร่วมกันก็ตามเนื่องจากการตั้งใจที่จะอบรมให้นักเรียนประพฤติตัวเป็นผู้ดี สมดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ลักษณะของความเป็นสุภาพบุรุษที่จะช่วยสร้างบุคลิกภาพของ "ผู้ดี" ด้วยการ "ทำดี" ดังเช่นที่จอมพลประภาส จารุเสถียร ได้ให้สัมภาษณ์ว่า "ให้ทำดีเป็นสุภาพบุรุษ" โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้

1. กิริยามารยาท ทำทางดี ผึ่งผาย งามอาจ
2. แต่งกายดี สะอาดสะอ้าน
3. พูดดี ไม่หยาบคาย ไม่พูดเท็จ¹⁷

¹⁶พระยาปรีชาานุศาสน์ (เสริญ ปันยารชุน), "วชิราวุธวิทยาลัย," มานวสาร 15:5 (พฤษภาคม 2535) : 38-39.

¹⁷สัมภาษณ์ จอมพลประภาส จารุเสถียร, นักเรียนเก่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เชียงใหม่, วันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ.2527.

โรงเรียนมหาดเล็กหลวง และโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พยายามที่จะสอนให้นักเรียนเป็นผู้ดี โดยมีวิธีการและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ตามแนวพระราชดำรินี้คือ

การฝึกกิริยามารยาท

1.1 มารยาทในการรับประทานอาหารและการเข้าสังคม จะมีการเริ่มสอนให้นักเรียนรู้จักการใช้อุปกรณ์บนโต๊ะอาหาร การเสิร์ฟอาหารไทย อาหารฝรั่ง จนกระทั่งเริ่มสอนให้นักเรียนโต๊ะ เพื่อฝึกกิริยามารยาทในการรับประทานอาหารไปด้วย ซึ่งการสอนให้เป็นทั้งผู้เสิร์ฟและผู้รับประทานอาหาร เพื่อสอนให้นักเรียนรู้จักการรับใช้ก่อนที่จะเป็นนายผู้ใช้ จะได้รับรู้งานต่าง ๆ เมื่อว่ามีงานอะไร จะได้รับรู้จักการสั่งงานที่ถูกต้อง¹⁸ และนักเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนอื่น ๆ ในพระบรมราชูปถัมภ์จะได้รับพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตามเสด็จเข้าไปในพระราชวังเพื่อร่วมงานเลี้ยงที่เรียกว่า "อันเต" โดยบรรดาเจ้านายและข้าราชการชั้นสูงจะมสัดกันนัดเลี้ยงถวายพระกระยาหารและเป็นที่ประชุมสโมสรทุกวันเสาร์ และนักเรียนเหล่านี้จะได้เข้าร่วมในงานนี้ด้วย¹⁹ ซึ่งผลที่ได้นี้นอกจากนักเรียนจะได้ฝึกการเข้าสมาคมแล้ว การรู้จักและสนทนากับบรรดาพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการชั้นสูง ได้ทำให้เด็กนักเรียนมีโอกาสสร้างความรู้จักคุ้นเคยกับผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการรับราชการหรือทำกิจการงานต่าง ๆ²⁰

1.2 การแต่งกาย ความเป็นสุภาพบุรุษที่แท้จริงนั้น นอกจากจะมีกิริยามารยาทที่ดีแล้ว รูปลักษณ์ภายนอกก็มีความสำคัญเช่นกัน ในเรื่องของการแต่งกายของเหล่า นักเรียนใน

¹⁸สัมภาษณ์ พิมพ์ สายะ เสรี, นักเรียนเก่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวง, วันที่ 4 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538.

¹⁹พิชญ์ ตูจันดา, "ความรู้สึกของพวกเรา (รุ่น 63) ในวชิราวุธวิทยาลัย," หน้า 84.

²⁰จมีนมานิตย์นเรศร์ (เจสสิม เศวตนันท์), "เมื่อข้าพเจ้าเป็นนักเรียนมหาดเล็กหลวง," วชิราวุธานุสาสน์ (พ.ศ. 2495), หน้า 87.

พระบรมราชูปถัมภ์จะมีเครื่องแบบพระราชทานที่แสดงว่าตนเป็นนักเรียนของพระองค์ มีลักษณะเช่นเดียวกับเครื่องแบบมหาดเล็กในพระราชสำนักแต่ได้ปรับปรุงให้เหมาะสมกับเด็ก ๆ ซึ่งนอกจากจะสร้างความภาคภูมิใจในเครื่องแบบแล้ว ยังจะได้โดยเสด็จไปร่วมพิธีสำคัญ ๆ โดยเครื่องแบบได้ทำให้เด็กเรียนมีความสำรวมระวังตัว และรักษาภริยาอาการของตนมากขึ้นเพื่อรักษาชื่อเสียงเกียรติยศของโรงเรียน ส่วนการแต่งกาย เมื่ออยู่ในโรงเรียนหรือเวลาพักม่อนได้กำหนดให้เด็กเรียนแต่งกายด้วยชุดขาวสะอาด อันเป็นการช่วยฝึกให้เด็กเรียนมีความระวังรักษาความสะอาดมีความเป็นระเบียบเรียบร้อยและตระหนักในสถานภาพของตน นักเรียนที่เรียนอยู่ร่วมกันไม่ว่าจะเป็นเชื้อพระวงศ์หรือบุตรพ่อค้าก็จะมี การแต่งกายที่เหมือนกัน

ความเป็นนักกีฬา เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพและอุปนิสัยใจคอ

การกีฬาที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อการอบรมให้เยาวชนมีความเป็น สุภาพบุรุษดังมีพระบรมราชโองการของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งว่า "กีฬาที่เราได้เห็นในวันนี้เป็นที่พอใจของเรามาก เห็นได้ว่าโรงเรียนนี้ไม่ได้สอนให้เด็กรู้แต่เฉพาะวิชาอย่างเดียว ฝึกหัดเด็กให้ฝึกกำลังกาย ความอดทน ความแข็งแรง สมเป็นลูกผู้ชายซึ่งจะต้องใช้ใน วันหน้า"²¹

ความสำคัญของการเล่นกีฬาได้ปรากฏชัดเจนในตารางกิจกรรมของนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ กล่าวคือนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและราชวิทยาลัย จะต้องออกกำลังกายในช่วงเช้า อาจเป็นการฝึกทหารหรือกายบริหาร และหลังจากการเรียนในช่วงบ่ายแล้วนักเรียนจะต้องผลัดเครื่องแต่งตัว สำหรับเล่นกีฬาในช่วงบ่ายจนถึงเย็น

การเลือกประเภทของกีฬามีความสำคัญในการฝึกนักเรียนเช่นกัน จากข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์พบว่า กีฬาที่นิยมเล่นกันมากคือ ฟุตบอล ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสละโบสถ์และส่ง เสริมให้มีการเล่นและแข่งขันกีฬาประเภทนี้มากเป็นพิเศษ

²¹รัชกาลที่ 6, "พระบรมราชโองการในการพระราชทานรางวัลนักเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ.2458," พระบรมราชโองการที่บัวขีราชูธรวิทยาลัย, หน้า 92.

กีฬาฟุตบอล

กีฬาชนิดนี้เป็นที่นิยมในหมู่ข้าราชการและประชาชนทั่วไป โดยมีความเป็นมาจากประเทศอังกฤษซึ่งพอจะสันนิษฐานได้ว่า เหตุใดพระองค์จึงโปรดการเล่นฟุตบอลได้ประการหนึ่งคือการที่ทรงเป็นนักเรียนเก่าอังกฤษ จึงทรงทอดพระเนตรวิธีการและผลที่จะได้จากการเล่นฟุตบอล โดยจะเป็นการปลูกเพาะความสามัคคีที่เกิดขึ้นแก่หมู่คณะ ความนิยมในกีฬาเช่นนี้ได้แพร่หลายไปสู่หมู่เด็กนักเรียนทั่วไป นักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัยถึงกับฝึกกีฬาชนิดนี้ด้วยผลส้มโอมันลูกฟุตบอลซึ่งมีจำนวนไม่พอเพียง ส่วนโรงเรียนพรานหลวงมีชื่อเสียงในกีฬาฟุตบอลเป็นอย่างมาก มักจะแข่งขันชนะ เสมอ มีข้อสันนิษฐานว่า เหตุใดนักเรียนพรานหลวงซึ่งเป็นข้าราชการกรมมหาดเล็กจึงมีความสามารถในการเล่นกีฬาชนิดนี้ ปรากฏว่านักเรียนเก่าพรานหลวงท่านหนึ่งได้ตอบว่า "เหตุที่นักเรียนพรานหลวงมีความชำนาญในการเล่นฟุตบอลเนื่องจากเราเล่นไม่กลัวเจ็บ เพราะการฝึกนาฏศิลป์ ต้องเต้นเชนทุกวัน ก่าสังขาลึงดี"²² มักจะมีการแข่งขันระหว่างนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์เสมอ และบางครั้งเราก็ได้เล่นถวายทอดพระเนตรในวันงานประจำปีของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นประจำ

สาเหตุที่มีการนำกีฬาฟุตบอลมาเล่น นอกจากจะช่วยฝึกร่างกายให้มีความแข็งแรงแล้วยังมีความมุ่งหมายนอกเหนือไปจากนี้ก็คือ ความสามัคคีในหมู่คณะ เนื่องจากจะเล่นเพียงคนเดียวไม่ได้ ต้องคอยดูผู้ที่อยู่ในตำแหน่งระยะที่ดีที่จึงส่งลูกฟุตบอลให้ มิใช่จะแสดงความสามารถด้วยการเล่นคนเดียวได้²³ กีฬาชนิดนี้จึงเป็นกีฬาที่ปลูกฝังความรักหมู่คณะของตนหรือเรียกว่า เอสปรี เดอ คอร์ปส์ (Esprit de corps) คือ "รู้จักรักหมู่คณะ มีความหวังดีหวังประโยชน์ของคณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว"²⁴ และเมื่อนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ และข้าราชการตามเสด็จซ้อมรบ

²²นิสิตออกซ์ฟอร์ด (นามแฝง), "ความนิยมฟุตบอลในเมืองไทย," มานวสาร 8 (มิถุนายน 2528): 11-14.

²³ม.ร.ว ชยานันท์ สดาร์ลย์, "โรงเรียนมหาดเล็กหลวงโรงเรียนเก่าของข้าพเจ้า," มานวสาร 11 (มกราคม 2531): 28.

²⁴รัชกาลที่ 6, "พระบรมราชโองการพระราชทานรางวัลนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ.2465," พระบรมราชโองการที่บวรราชวิทยาลัย, หน้า 10.

เสือป่าก็มีการแข่งขันฟุตบอลเรียกว่า การแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยน้อยนักรบ โดยพระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรทุกครั้งพร้อมกับพระราชทานรางวัลสำหรับผู้ชนะ²⁵

ราวเดออร์²⁶

เป็นที่พำนักประเภทที่มีความนิยมเล่นนอกจากฟุตบอล มีวิธีเล่นคล้ายกับกีฬาเบสบอล โดยแบ่งผู้เล่นเป็นสองฝ่าย เป็นฝ่ายตีลูกและฝ่ายรับ มีหลักปักเป็นเขตวงกลมรอบสนาม ฝ่ายรับลูกจะใช้ลูกบอลแทนไม้ขว้างลูกไปยังหลักที่ผู้ตีถือไม้ค้อยอยู่ เมื่อฝ่ายตีๆถูกลูกหากฝ่ายผู้รับสามารถรับลูกไว้ได้ก่อนตกถึงพื้นดิน ฝ่ายผู้ตีก็ไม่ได้คะแนน หากฝ่ายผู้รับไม่สามารถรับลูกได้และบางครั้งลูกไปตกในพุ่มไม้รอบสนาม ผู้ตีลูกก็จะวิ่งไปและได้จำนวนรอบที่วิ่งจนกว่าจะหาลูกได้ แล้วยังมีการเล่นสควอชและโพวที่เป็นกีฬาประจำของเหล่านักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์

ในเรื่องของการกีฬานี้ก็ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้นักเรียนมีความเป็นสุภาพบุรุษได้ดังในพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่อาจารย์ ครูและนักเรียนวชิราวุธวิทยาลัยในวันงานรื่นเริงประจำปีของโรงเรียน มีความตอนหนึ่งว่า

. . . การกีฬาเป็นของสำคัญที่สุด การเล่นเกมของเขา (นักเรียนพับลิกสกูลอังกฤษ) ออกจะกวัดข้นเสียยิ่งกว่าการเล่น เขาเห็นประโยชน์ของการเล่นกีฬามาก เพราะว่าการเล่นกีฬานั้นมีประโยชน์ทางทัศนีย์ โรงเรียนอังกฤษมุ่งฝึกทัศนีย์ยิ่งกว่าสิ่งใดหมด²⁷

²⁵ นัตร สุนทรายน, "การแข่งขันฟุตบอลชิงถ้วยน้อยนักรบ ณ พระราชวังสนามจันทร์ พ.ศ. 2463," มานวสาร 7 (กรกฎาคม 2527): 39-41.

²⁶ น.ร.ม 307 (นามแฝง), "เมื่อผมอยู่กับคุณยาย," มานวสาร 3 (พฤศจิกายน 2523): 24.

²⁷ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสพระราชทานแก่อาจารย์ ครูและนักเรียนในวันงานรื่นเริงประจำปีของโรงเรียน เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471," ใน ประพัฒน์ ตริณรงค์(ผู้รวบรวม), วารสารไทย 5(กรกฎาคม 2528): 16.

ด้วยแนวพระราชดำริที่มีต่อการกีฬา เช่นนี้ เนื่องจากพระองค์ได้เคยเสด็จศึกษาในโรงเรียนพลศึกษาที่มีชื่อเสียงของประเทศอังกฤษคือโรงเรียนอีตัน ทำให้ทรงมีความเข้าใจพระทัยดีในการที่จะฝึกฝนบุคลิกภาพของเด็กและอุปนิสัยใจคอโดยการเล่นกีฬา และการเล่นกีฬาที่ถูกต้องนั้นจะต้องเล่นด้วยความซื่อสัตย์สุจริต มีความตรงไปตรงมา เรียกว่าเป็นผู้ที่รู้จักเล่นเกม มีศัพท์ภาษาอังกฤษใช้ว่า He plays the game แปลว่า เล่นเกมถูกต้อง รู้จักรักและนึกถึงการช่วยเหลือเพื่อนและหมู่คณะนับว่าเป็นหลักการสำคัญที่อบรมนิสัยเด็กได้เป็นอย่างดี พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งว่า "ชาติอังกฤษเป็นชาติที่รุ่งเรืองมีอำนาจใหญ่โตในโลกได้จนมีประเทศราชทั่วไปทั้งโลกเพราะเหตุว่ามีนิสัย "รู้จักเล่นเกม" นี้เองและการที่แม่ทัพคนสำคัญของประเทศอังกฤษผู้หนึ่งคือ ดยุก ออฟ เวลลิงตันที่เป็นผู้ชนะพระเจ้านโปเลียนที่ 1 ในสงครามที่วอเตอร์ลู ได้กล่าวว่า "ข้าพเจ้าชนะการยุทธ์ที่วอเตอร์ลูบนสนามกีฬาที่โรงเรียนอีตัน" หมายความว่าเขามีคุณวุฒิจนชนะการยุทธ์สำคัญได้เป็นผลมาจากการอบรมที่โรงเรียนนั่นเอง²⁸

การกีฬาของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์นี้จึงได้ถือเป็นประเพณีอันดีงามที่ควรรักษาไว้ เนื่องจากการกีฬาจะสร้างให้คนเกิดพลังกำลัง มีบุคลิกภาพ มั่นใจเป็นนักกีฬา สร้างนิสัยอันดีและมีความเป็นสุภาพบุรุษนั่นเอง

การฝึกทหารและหัดทำกายกรรม

การฝึกให้ร่างกายมีความแข็งแรง อองอาจและมีสุขภาพที่แข็งแรงนั้น ได้มีการปฏิบัติด้วยการฝึกทหารโดยจะมีตารางเรียนกำหนดการฝึกซ้อมไว้อย่างชัดเจน ซึ่งการฝึกทหารนี้นอกจากจะทำให้ร่างกายแข็งแรงและมีท่าทางสง่าผ่าเผยแล้ว ยังเป็นการฝึกความมีระเบียบวินัยด้วย

การหัดทำทหารนี้มีความสืบเนื่องจากการที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงศึกษาวิชาทหารมาจากประเทศอังกฤษเป็นเวลานานและทรงโปรดในวิชาทหารเป็นอย่างมาก ด้วยทรงเล็งเห็นผลที่จะได้จากการฝึกหัดนานาฉบับประการจึงได้กำหนดเวลาของนักเรียน

²⁸พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสพระราชทานแก่อาจารย์ครูและนักเรียนในวันงานรื่นเริงประจำปีของโรงเรียน เมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471," ใน ประพันธ์ ตริณรงค์(ผู้รวบรวม), วารสารไทย 5(กรกฎาคม 2528): 16.

ให้ได้รับการออกกำลังกายทุกเช้าและเย็นแบบทหาร²⁹ เพื่อผลอีกทางหนึ่งคือการช่วยเหลือทหารในยามรบและช่วยกันรักษาความสงบของบ้านเมือง โดยพระองค์ทรงมีแนวพระราชดำรินี้มาตั้งแต่วังยังเป็นสมเด็จพระยุพราช ประทับที่วังสราญรมย์ได้จัดเด็ก ๆ มหาดเล็กฝึกหัดซ้อมรบโดยพระองค์เป็นผู้วางแผนกำหนดการต่าง ๆ³⁰

การฝึกหัดท่าทหารให้แก่โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์นี้ ปรากฏว่า เมื่อมีพระราชบัญญัติลักษณะการเกณฑ์ทหารขึ้นในตอนที่กำลังด้วยการยกเว้นจากการเกณฑ์ทหารชั่วคราวเป็นพิเศษ ทรงมีพระราชดำรินักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนราชวิทยาลัยทั้ง 2 โรงเรียนนี้เป็นโรงเรียนที่พิเศษกว่าโรงเรียนอื่น ๆ กล่าวคือ การที่ได้รับการศึกษาอบรมในโรงเรียนตลอดเวลา นับว่าเป็นผู้ที่อยู่ในความควบคุม มีวินัยเคร่งครัด มีการฝึกท่าทหารโดยทรงเปรียบเทียบว่า "คล้าย ๆ ผู้ที่รับราชการทหารในปีแรกก็ว่าได้" นักเรียนเหล่านี้จึงได้รับการยกเว้นจากการเกณฑ์ทหารชั่วคราวเป็นพิเศษ³¹ นอกจากการหัดท่าทหารแล้วยังมีการหัดกายกรรม(กายบริหาร) ซึ่งเป็นการประยุกต์วิธีออกกำลังกายของเด็กนักเรียนในท่าต่าง ๆ ทั้งที่เป็นท่าฤาษีดัดตน ท่าตรวจพล ท่าพลองหรือการนำรูปแบบจากต่างประเทศเข้ามาปรับใช้ เช่นท่ามวยปล้ำ ท่ามือถือธงตั้งในหนังสือระเบียบการแสดงกายกรรมของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เนื่องในงานเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. 2457 ได้กล่าวถึงการแสดงกายกรรมแบบไทย ท่าตรวจพลว่า "ท่าตรวจพลนี้ เป็นกายกรรมอันดีของเราอย่างหนึ่งซึ่งทำให้ผู้เล่นนอกผายไหล่ผึ่งใช้กล้ามเนื้อแทบทุกส่วนของร่างกาย ประโยชน์ไม่น้อยกว่ากายกรรมอื่น ๆ ที่เป็นแบบฝรั่งบางอย่างเลย จึงได้ให้ครูฝึกหัดในโรงเรียน"³²

²⁹ระเบียบการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ร.ศ.130, หน้า 4.

³⁰เซาว์ รังสิมันต์, "ฉันทะรัฐรำลึก," มานวสาร 3(เมษายน 2523):23.

³¹พระราชเสวก, นาครสังเคราะห์ พ.ศ.2456-2457 (พระนคร:ม.ป.ท, 2457), หน้า 249-250.

³²ระเบียบการแสดงกายกรรมของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเนื่องในงานเฉลิมพระชนมพรรษาพ.ศ.2457, หน้า 3.

มีข้อสังเกตเพิ่มเติมว่ากิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียนได้มีการประยุกต์เปลี่ยนแปลงในบางสิ่งบางอย่างเพื่อให้มีความเหมาะสมกับประโยชน์และความมุ่งหมายที่ต้องการ ดังที่ได้มีพระราชดำรัสว่า "การที่เราเห็นอะไรของใครแปลก เราพอใจและจะถือเอาเป็นแบบอย่างนำมาใช้สำหรับประเทศเราบ้างนั้น จำเราต้องใช้วิจิตรญาณสอดส่อง เลือกเฟ้นให้เห็นเหมาะสมว่าจะเป็นประโยชน์แก่เราแท้จริงเสียก่อน³³ และด้วยพระราชดำรัสที่ว่า "ประเทศต่างๆ ย่อมมีศิลปวิชาการต่าง ๆ กันเรามีศิลปวิชาการของเรา เราจำจะต้องช่วยกันทะนุบำรุงให้เจริญขึ้น"³⁴ ได้ทำให้การแสดงกายกรรม มีท่าฤๅษีดัดตนด้วย โดยในระเบียบการฯ ได้กล่าวว่

. . .ท่าฤๅษีดัดตนนี้มีอยู่ที่วัดพระเชตุพน ฯ มีรูปทำท่าประกอบกับโคลงที่จารึก
อยู่ในแผ่นศิลา . . . เห็นว่าถ้ามาทำรวมเข้าด้วยกันหลายๆ ให้เป็นระเบียบ ก็คงเป็น
กายกรรมได้อย่างหนึ่งและทั้งแบบบไทยๆ ของเราด้วย. . .³⁵

จากข้อมูลที่ได้ยกมานี้ แสดงถึงการพัฒนาในสิ่งที่มีอยู่แล้วและยังมีประโยชน์คุณค่ามาช้านานได้รับเข้ามาปรับให้เข้ากับยุคสมัย ดังเช่น การนำท่าฤๅษีดัดตนมาประยุกต์ให้เป็นท่าออกกำลังกาย ซึ่งเป็นภาระที่จะแสดงให้เห็นได้มีความรู้สึกใกล้ชิดและผูกพันกับศิลปวิชาการโบราณที่มีอยู่อย่างกลมกลืน

การรู้จักสังคม

จากพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ไม่ต้องการให้นักเรียนมุ่งศึกษา เพียงเนื้อหาใน

³³รัชกาลที่ ๓, "พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2455," พระบรมราชโองการ..., หน้า 70.

³⁴รัชกาลที่ 6, "พระราชดำรัสตอบในการเสด็จพระราชดำเนินโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ทอดพระเนตรการรื่นเริงและทูลเกล้าฯ ถวายฉลองพระองค์อาจารย์ 27 ธันวาคม พ.ศ. 2456," พระราชดำรัสร้อยครั้ง, หน้า 43.

³⁵ระเบียบการแสดงกายกรรมของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเนื่องในงานเฉลิมพระชนมพรรษาพ.ศ. 2457, หน้า 3.

ตำราอย่างเดียว จะต้องเป็นผู้ที่พร้อมจะรับภาระต่าง ๆ ซึ่งจะมีมาในอนาคต มีอุปนิสัยใจคอดี มีความเป็นสุภาพบุรุษ สามารถดำรงรักษาตัวให้อยู่รอดในสังคมได้ ดังนั้นรูปแบบการฝึกให้เด็ก สามารถมีคุณสมบัติต่าง ๆ ให้เป็นไปตามแนวพระราชประสงค์ จึงมีหลายด้าน ได้แก่

การตั้งสโมสร เพื่อฝึกให้เด็กคุ้นเคยกับการเข้าสังคม

การตั้งสโมสรนี้เริ่มมาตั้งแต่ครั้งยังดำรงพระอิสริยยศเป็น สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ภายใต้วงศราวุธมัยจะมีสโมสร "สี่พอเทีย" เพื่อให้บรรดาหม่อมเจ้าและบุตรข้าราชการที่ถูก ถวายตัวเป็นมหาดเล็กได้ใช้เป็นที่พักผ่อน และเพื่อทรงพระสำราญในเวลาที่ย่างจากการปฏิบัติ พระราชกิจ เมื่อทรงสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ขึ้น ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ให้นักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ได้เข้าเฝ้าใน "งานเลี้ยงอันเต" ที่ข้าราชการชั้น ผู้ใหญ่จะผลัดกันจัดเป็นงานสังสรรค์ทุกวันเสาร์ ซึ่งผลที่ได้รับจากการเข้าร่วม "อันเต" นี้ได้ ช่วยให้นักเรียนมีทั้งความรู้และประสบการณ์ในการเข้าสังคมชั้นสูงและมีความคุ้นเคยกับบรรดา ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ ได้มีโอกาสรับฟังเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติซึ่งสิ่ง ที่อยู่นอกตำราเรียน และโรงเรียนก็ไม่สามารถฝึกให้ได้³⁶

การฝึกให้เด็กรู้จักสังคมจากการศึกษาในโรงเรียน

นอกจากการเข้าสโมสรหรือการตามเสด็จไปยังที่ต่างๆ เพื่อเป็นการฝึกให้เด็กได้เรียนรู้ และศึกษาโลกทัศน์รอบตัวแล้วการเรียนภายในเนื้อหาหลักสูตรวิชาที่เรียน โรงเรียนในพระบรม ราชูปถัมภ์ ก็ได้พยายามให้นักเรียนได้เรียนรู้เช่นกัน ดังมีตัวอย่าง การแต่งเรียงความประกวด ของนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในปี พ.ศ. 2466 ซึ่งพระยาบรมบาทบุรุษ ผู้บังคับการ โรงเรียนในขณะนั้น ได้กราบทูลพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ ถึงปัญหา เรียงความที่จะให้นักเรียนได้แข่งขันส่งประกวด ซึ่งพระองค์ได้ประทานปัญหามาดังนี้

³⁶พระยาบุรุษราชบุรุษ, "ทรงโปรดตั้งสโมสร, "วชิราวุธานุสรณ์ 2503

(พระนคร : เสนาการพิมพ์, 2503), หน้า 97.

"ถ้าได้รับอำนาจจากรัฐบาลให้เป็นผู้บูรณะสุวรรณบรรพต คือ ภูเขาทองที่วัดสระเกษให้แล้วเสร็จและวัดเบญจมบพิตรสำหรับประชาชนไปเที่ยวเล่นจะทำอย่างไร"³⁷

โดยนักเรียนจะเรียงความเรื่องนี้ นอกจากถ้อยคำและประโยคในทางภาษาแล้ว จะต้องมีความเป็นไปได้อีก คือ ไม้ใช้เงินมากเกินไปจนงบประมาณและอย่าทำให้เกิดผลเสียหายแก่ประชาชน และควรจะได้ไปจากสถานที่จริง เสียก่อนที่จะแต่งเรื่องเรียงความ

โรงเรียนได้พยายามที่จะฝึกให้เด็กมีการเรียนรู้ทั้งในทางด้านวิชาการและสังคม การที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงประทานหัวข้อแต่งเรียงความในเรื่องนี้ได้ช่วยทำให้เด็กได้ฝึกการเรียนรู้ที่จะช่วย "พัฒนา" สังคม โดยฝึกให้เรียนรู้และมีความนึกคิดในสิ่งที่เป็นไปได้จากการศึกษาที่เขาสามารถพบเห็นอยู่ในสังคมตลอดเวลา นับเป็นการสร้างประสบการณ์ที่ดีให้แก่เด็กในการที่จะให้เขารู้จักสังคมรอบตัว และประโยชน์ที่เขาสามารถเรียนรู้ได้และกระทำให้เป็นรูปธรรมขึ้นมาได้

การตามเสด็จขอมรบ เรียนรู้ประสบการณ์ภายนอกห้องเรียน

เนื่องจากนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ต้องมีกิจวัตรประจำปี คือการตามเสด็จขอมรบเสื่อป่า ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้นักเรียนมหาดเล็กหลวงนี้เป็นลูกเสื่อหลวงกองแรกของประเทศไทย จึงต้องติดตามการเสด็จไปขอมรบเป็นประจำ ทำให้มีผู้ปกครองนักเรียนบางท่านไม่เข้าใจในพระราชประสงค์ของพระองค์ในการให้ตามเสด็จ ต่างคิดว่าเป็นการเสียเวลาเรียนของเด็ก โดยในเรื่องที่ผู้ปกครองไม่เห็นด้วยในการตามเสด็จ เมื่อพระองค์ทรงทราบความ ก็ได้ทรงชี้แจงตอบพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ในเรื่องนี้ว่า การที่ทรงโปรดเกล้าฯ ให้นักเรียนตามเสด็จนี้ ทรงมีความตั้งพระราชหฤทัยที่จะให้เฉพาะผู้ที่เป็นนักเรียนหลวง คือ นักเรียนที่พระองค์รับไว้ในพระบรมราชูปถัมภ์ คือไม่ต้องเสียค่าเล่าเรียน ค่าอาหารต่างๆ

³⁷ กจช., เอกสารส่วนพระองค์กรมพระยาดำรงราชานุภาพ สบ.2.32/5

เรื่องข้อสอบเรียงความนักเรียนมหาดเล็กหลวง พ.ศ.2466.

เนื่องจากทรงถือว่า ทรงเป็น "ผู้ปกครอง" ของเด็กเหล่านี้ จึงมิได้ชี้แจงต่อผู้หนึ่งผู้ใดก่อน การที่ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้เด็กนักเรียนตามเสด็จ คือ

1. ประสงค์ที่จะให้เด็กได้มีโอกาสรู้จักคุ้นเคยเข้าเฝ้าเจ้านาย พระบรมวงศานุวงศ์ ตั้งแต่เล็ก ๆ
2. ประสงค์ที่จะให้เด็กมีโอกาสได้เข้าร่วมในสมาคมชั้นสูง เพื่อจะได้เป็นประโยชน์ แก่ตัวเด็กต่อไปภายหน้า
3. ประสงค์ให้เด็กได้มีโอกาสเห็นเมืองไทยนอกจากบางกอก จะได้ไม่หลงไปว่า เมืองไทยหมดอยู่เพียงบางกอก ซึ่งจะทำให้คนกลายเป็นกบอยู่ในกะลาครอบ³⁸

เหตุที่พระองค์มีพระราชประสงค์เช่นนี้เป็นที่ตั้ง จึงโปรดเกล้าฯให้นักเรียนได้ตามเสด็จ โดยมีความเชื่ออยู่ว่าจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเด็ก และเป็นประโยชน์ในการศึกษาส่วนหนึ่ง ซึ่งทรงมีพระราชดำริอย่างชัดเจนว่า ทรงไม่เห็นด้วยในการที่คนไทยรุ่นใหม่จะมุ่งแต่เป็นเสมียน อย่างเดียว เพราะฉะนั้นจึงมีพระราชประสงค์ให้การศึกษาของเด็กเป็นไปในทางอื่น ๆ นอกจาก การ "เรียนหนังสือ" อย่างเดียว

พระมหากษัตริย์ผู้ทรงมีต่อเด็กเรียนมหาดเล็กหลวงและนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ นี้ มีนักเรียนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงท่านหนึ่งได้บรรยายถึงกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทรงแสดงถึงพระเมตตาต่อเด็ก ๆ รวมถึงการอบรมฝึกฝนนิสัยใจคอ หากอยู่ในกรุงเทพฯ จะเสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานพระบรมราโชวาทและรางวัลในงานประจำปีของโรงเรียนทุกปี โปรดเกล้าฯให้เหล่านักเรียนได้เข้าเฝ้าและชมงานมหรสพในวัง ร่วมงานโขนสมัครเล่น หรือเมื่อถึงคราวเสด็จแปรพระราชฐานไปประทับหัวเมือง เช่น ในการซ้อมรบเสือป่าจังหวัดนครราชสีมา ราชบุรี เพชรบุรี ประทับแรมพระราชวังบางปะอิน พระราชวังสนามจันทร์ หาดเจ้าสำราญ โดยการตามเสด็จนักเรียนจะต้องแต่งกายสะอาดรักษามารยาทเรียบร้อย³⁹

³⁸ กจช., ม.ร6ศ/5 เรื่องโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

³⁹ พระมหาเทพกษัตริย์สมุห(เนื่อง สาคริก), "เรานักเรียนมหาดเล็กเด็กในหลวง," มานวสาร 7 (มกราคม 2527) : 23-25

หลักการปกครองตนเอง

เป็นหลักการสำคัญของโรงเรียน ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ให้ตั้งขึ้นโดยยึดหลักที่จะให้เด็กรู้จักการปกครองกันเองได้ ให้รู้จักบังคับบัญชากันเอง อันเป็นหน้าที่ของโรงเรียนกินนอนโดยตรง สาเหตุที่ทรงเลือกการจัดตั้งโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระองค์ให้มีรูปแบบการจัดการโรงเรียนแบบ พับลิกสกูล ของประเทศอังกฤษ เนื่องจากมีวิธีการอบรมที่ดีกว่าโรงเรียนอื่น ๆ กล่าวคือ ต้องการที่จะให้เด็กได้ปกครองตนเองมากที่สุด การปกครองในโรงเรียนจะมีการแบ่งเป็นคณะ แล้วให้เด็กดูแลกันเอง โดยเด็กโตจะมีหน้าที่ดูแลเด็กเล็ก เป็นการฝึกสอนเพื่อให้เด็กมีความรับผิดชอบ และการที่เด็กนักเรียนต้องอยู่รวมกัน ภายใต้ระเบียบวินัยที่กำหนดขึ้น เป็นการขัดเกลานิสัยได้เป็นอย่างดี

วิธีการจัดการปกครองในโรงเรียน

แต่ละคณะที่จัดแบ่งไว้ในโรงเรียนนั้นจะมีหัวหน้าคณะ ซึ่งเป็นผู้ที่มีอาวุโส มีความสามารถ มีความประพฤติดีและมีความยุติธรรมต่อนักเรียนในคณะ โดยรับเลือกจากครูผู้กำกับคณะและผู้บังคับการ หัวหน้านักเรียนจะทำหน้าดูแลนักเรียนในคณะแทนครู โดยจะมีผู้กำกับคณะดูแลอีกชั้นหนึ่ง นอกจากดูแลนักเรียนแล้ว หัวหน้ายังมีหน้าที่ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ของคณะให้ลุล่วงไป ด้วยความเรียบร้อย นักเรียนเก่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงท่านหนึ่งได้กล่าวถึง ผลการปกครองเช่นนี้ว่า

. . .เมื่อเราต้องกินอยู่ร่วมกันในระยะยาวนานภายใต้ระเบียบวินัยอันเคร่งครัด โดยต้องประกอบกิจกรรมนานาชนิด ก็จำเป็นอยู่เองที่นักเรียนคณะเดียวกันจะมีความสัมพันธ์กันยิ่งกว่าพี่น้อง เราถือซีเนียร์ดี แต่เป็นซีเนียร์ดีทางจิตใจ ที่ยอมรับนับถือนักเรียนรุ่นโตด้วยน้ำใสใจจริง⁴⁰

⁴⁰กมล ชาณุเสชา, "เป็นข้าเบื้องบาทมหาราชจนวันตาย, มานวสาร 11(มกราคม 2531): 78

ผลจากการเรียนด้วยวิธีการปกครองตนเองได้สร้างความมีระเบียบวินัย ความตรงต่อเวลา รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ซึ่งเป็นระเบียบที่ปลูกฝังลงมา ในกิจกรรมประจำวันของนักเรียนที่ต้องทำตามเวลาที่กำหนด ตั้งแต่การตื่นนอน รับประทานอาหาร ทำกิจกรรมต่าง ๆ จนถึงการเข้านอน โดยสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ดี ที่จะนำไปใช้ในอนาคต เนื่องจากการทำงานนั้น การตรงต่อเวลา การแบ่งเวลา และการใช้เวลาให้มีประสิทธิภาพ เป็นสิ่งสำคัญซึ่งนักเรียนโรงเรียนพระบรมราชูปถัมภ์สามารถดำรงชีวิตในอนาคต สัมกับพระราชปณิธานแห่งการสถาปนาโรงเรียนเหล่านี้ขึ้น และการรู้จักระบบอาวุโสได้ทำให้ มีสัมมาคารวะ ตามประเพณีอันเก่าแก่ของไทยแต่เดิมนั้น รู้จักการเป็นผู้รับใช้ และ เป็นผู้ตามที่ดีก่อนที่จะเป็นนายโดยสิ่งเหล่านี้ได้นำไปสู่ความภาคภูมิใจที่ได้สร้างให้เด็กเป็นคนดี มีคุณค่า มีความเป็นสุภาพบุรุษอย่างแท้จริงดังพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ทรงกล่าวถึงนักเรียนโรงเรียนแบบพับลิกสกูล อันมีหลักการปกครองตนเองว่า

. . . ในประเทศอังกฤษ เขามักกล่าวกันว่า นักเรียนในพับลิกสกูลมักจะมีคุณวุฒิดี แปลกกว่าคนอื่น จนสำหรับการทำงานต่างๆ เขามักจะชอบเลือกพับลิกสกูลแมน... ข้าพเจ้า เชื่อว่าการอบรมที่พูดนั้นคือความสามารถการปกครองคน เพราะพวกที่ออกจากพับลิกสกูลไปแล้วนั้น เคยปกครองกันเองมาก่อนแล้ว ไปปกครองคนอื่นก็ง่าย และเป็นผลดีอย่างหนึ่ง . . . 41

ผลของการอบรมด้วยหลักการปกครองตนเองนี้ ได้สร้างให้เยาวชนมีบุคลิกใหม่ ซึ่งเป็นพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวที่ต้องการให้ผู้สำเร็จจากโรงเรียนออกมาประกอบกิจการงานได้ดีกว่าการอบรมแบบเดิมดังทรงมีพระราชดำรัสตอนหนึ่งถึงความสำเร็จในการอบรมนักเรียนว่า

41 กมล ชาญเลขา, "เป็นข้าเบื้องบาทสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ, มานวสาร 11(มกราคม 2531):78.

. . .โรงเรียนมหาดเล็กหลวงพึ่งตั้งมาได้ 5 ปีเท่านั้นก็เป็นทีพอใจของเราที่ได้สังเกตเห็นแล้วว่า การงานได้เจริญดีขึ้นเป็นลำดับมา... ข้าได้ยื่นเจ้านายผู้ใหญ่ท่านรับสั่งโดยข้าไม่ได้ถามท่านเลย ท่านรับสั่งต่อไป โรงเรียนมหาดเล็กหลวงจะเป็นที่สำหรับเพาะข้าราชการที่ใช้ได้ประโยชน์ยิ่งกว่าโรงเรียนอื่น ๆ และถึงแม้ข้าจะทำการในทางอื่น เช่น พาณิชยการ เขาก็คงทำประโยชน์ได้ดีกว่านักเรียนโรงเรียนอื่น ๆ . . . 42

การฝึกความเป็นระเบียบวินัยและมีความรับผิดชอบ

ความมีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ เป็นคุณสมบัติข้อหนึ่งของความเป็นสุภาพบุรุษ ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังจะเห็นได้จากการจัดตารางกิจกรรมประจำวันของนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ซึ่งกำหนดระยะเวลาและประเภทของกิจกรรมไว้อย่างชัดเจน เป็นการฝึกให้นักเรียนรู้จักประมาณเวลาและแบ่งเวลาให้พอดีตามที่กำหนดไว้ คือเป็นผู้รู้จักวางแผนเวลาที่ดีนั่นเอง

การอบรมให้เป็นผู้มีศาสนา

การอบรมให้เด็กเป็นผู้มีศาสนาถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของการอบรมความเป็นสุภาพบุรุษ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า การศึกษาอย่าง que เข้าใจกันทุกวันนี้กับการศาสนาเป็นของคู่กัน จะต้องสอนควบคู่กันไป ดังที่ทรงแสดงจุดมุ่งหมายของการสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงว่า "โรงเรียนที่สอนเฉพาะเวลากลางวันนั้น ครูมีเวลาอยู่กับเด็กน้อย การศาสนา เขาก็สอนเหมือนกันที่เรียกว่าจรรยา แต่นักเรียนเรียนจรรยาที่โรงเรียนแล้วเมื่อเลิกจากโรงเรียนพ้นครูไป จรรยาที่ครูสอนนั้นก็เป็นอย่างอื่นเสียด้วย"⁴³

⁴²พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระบรมราโชวาทพระราชทานในวันงานประจำปีของวชิราวุธวิทยาลัย วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ.2472, "พระบรมราโชวาทกับวชิราวุธวิทยาลัย , หน้า 104.

การศาสนาเขาก็สอนเหมือนกันที่เรียกว่าจรรยา แต่นักเรียนเรียนจรรยาที่โรงเรียนแล้วเมื่อเลิกจากโรงเรียนหันครูไป จรรยาที่ครูสอนนั้นก็ เป็นอันทิ้งเสียด้วย"⁴³

การสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้นเป็นโรงเรียนกินนอนเพื่อที่จะให้ครูมีโอกาสอบรมเด็กได้ตลอดเวลา การที่ทรงมีพระราชหฤทัยไว้ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมากด้วยทรงมีพระราชดำริว่าไม่มีศาสนาใดดีกว่าพระพุทธศาสนาและการทำงานบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นหน้าที่ที่สำคัญอันหนึ่งของผู้ปกครองประชาชน⁴⁴ ทรงมีความรู้สึกว่า "คนเราจะมีความเจริญยิ่งกว่าคนป่าหรือสัตว์เดียรัจฉาน ก็เนื่องจากการมีธรรมะ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ จึงไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกัน"⁴⁵

พื้นฐานแนวพระราชดำริเบื้องต้นทางด้านพระพุทธศาสนา

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระยศเป็นสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ามหาชิรวุธ จะต้องเสด็จไปศึกษาวิชาการที่ประเทศอังกฤษ แต่เนื่องจากพระองค์ยังมิได้บรรพชาเป็นสามเณรและระยะเวลาที่จะไปประทับอยู่นั้นเป็นเวลานานเกินระยะที่จะบรรพชาเป็นสามเณรได้ตามพระราชประเพณี พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงปรึกษากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส สมเด็จพระสังฆเจ้า ตกลงที่จะทำพิธีให้พระราชโอรสเป็น "พุทธมามกะ" เสียก่อนเพื่อที่จะให้พระราชโอรสได้สำนึกในการเป็นพุทธศาสนิกชนและบังเกิดความเลื่อมใส ตระหนักถึงคุณค่าของพระพุทธศาสนา⁴⁶

⁴³พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง," เรื่องเดียวกัน, หน้า 75.

⁴⁴พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระราชดำรัสตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงฯ วันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2456, "พระบรมราโชวาทกั้วชิราวุธวิทยาลัย, หน้า 74.

⁴⁵ "พระราชดำรัสตอบเจ้าคณะมณฑลภูเก็ตในนามของพระภิกษุสงฆ์วันที่ 26 เมษายน พ.ศ. 2460," พระราชดำรัสร้อยครั้ง, หน้า 140.

⁴⁶ประพัฒน์ ตริณรงค์, ชีวิตและงานของอัครพาท (พระนคร: วัฒนาพานิช, 2506), หน้า 119-120.

การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ จึงได้กลายเป็นระเบียบพิธีของพุทธศาสนิกชนเป็นการแสดงตนเพื่อยอมรับพระพุทธเจ้า เป็นการเพิ่มพูนก่อให้เกิดศรัทธา ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา มีพระรัตนตรัยเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตตามหลักพระพุทธโอวาท 3 ประการคือ

1. ไม่พึงทำบาปทั้งปวง
2. บำเพ็ญกุศลให้เกิดมี
3. ทำจิตของตนให้ผ่องใส⁴⁷

การที่เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธได้ทรงปฏิญาณตนเป็นพุทธมามกะนับได้ว่าเป็นการปูพื้นฐานในฐานะที่ทรงเป็นพุทธศาสนิกชนให้กับพระองค์เป็นเบื้องต้น และเมื่อพระองค์เสด็จไปศึกษา ณ ประเทศอังกฤษจึงได้ทรงตระหนักถึงข้อวิพากษ์วิจารณ์ของชาวคริสต์ที่มีต่อพระพุทธศาสนาทรงมีพระราชดำริว่า บรรดานักเรียนไทยที่อังกฤษไม่มีผู้ใดสามารถตอบข้อวิพากษ์วิจารณ์ในพระพุทธศาสนาเหล่านั้นได้ ทำให้พระองค์มีความสนพระทัยในวรพระพุทธศาสนาและพยายามที่จะศึกษาถึงคุณลักษณะพิเศษและคุณค่าของพระพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น⁴⁸

เมื่อพระองค์เสด็จกลับประเทศไทยเมื่อปี พ.ศ. 2445 ทรงผนวชเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2446 มีพระนามฉายาว่า "วชิรวุโธ" ประทับ ณ วัดบวรนิเวศวรวิหาร ทรงศึกษาพระธรรมวินัย ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต และทรงลาผนวชเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2446⁴⁸

เมื่อพระองค์ลาผนวชแล้วได้เสด็จพระราชดำเนินประพาสหัวเมืองฝ่ายเหนือ ตลอดระยะทางที่เสด็จพระราชดำเนินได้ทรงแว่นมัสการบูชาณวัดทุกแห่งไปตลอดทาง ด้วยทรง

⁴⁷กรมศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, แนวทางการอบรมพร้อมด้วยระเบียบการอบรมและวิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ, หน้า 52. (สำเนา)

⁴⁷Water F.Vella, Chaiyo! King Vajiravudh and Development of Thai nationalism, p}12.

⁴⁸สุริย์ ทรัพย์สุนทร, "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับแนวพระราชดำริทางด้านพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อการดำเนินการปกครองประเทศ," หน้า 25.

พระราชศรัทธาในพระพุทธศาสนา เป็นอย่างยิ่ง ทรงมักให้ข้าราชการและมหาดเล็กของพระองค์ได้ปฏิบัติตนเป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ดังปรากฏในพระราชบันทึกวันที่ 4 พฤษภาคม พ.ศ. 2452 ว่า

. . . เวลาค่ำเสวยแล้ว ได้ทรงชักชวนบรรดาข้าราชการและมหาดเล็กให้ไหว้พระและสวดมนต์ทำวัตร แล้วพระราชทานพระราโชวาทในทางธรรมแทนเทศนา เพราะวันนี้ตรงกับวันเพ็ญเดือน 6 ซึ่งเคยชักชวนข้าราชการและข้าในกรมสวดมนต์ไหว้พระทุกปีมา . . . 49

พระยาสุนทรพิพิธได้กล่าวถึงพระราชจริยานุวัตรเนื่องในการศาสนา ขณะที่ยังทรงดำรงพระราชอิสริยยศตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามมกุฎราชกุมารว่า ฤดูพรรษาในวันที่ทรงว่างจากการปฏิบัติพระราชกิจ ตอนเย็นหรือค่ำเมื่อมีพระราชดำรัสให้มีการชุมนุมสวดมนต์ พวกเด็ก ๆ มหาดเล็กก็จะไปรออยู่ ณ ห้องที่จัดไว้เป็นห้องสวดมนต์ พระองค์เสด็จเป็นประธาน บูชาพระรัตนตรัย ทรงนำสวดมนต์โดยให้กุลบุตรเหล่านั้นได้สวดตาม⁵⁴ โดยพระองค์ทรงตั้งพระทัยฝึกสอนเหล่าเด็ก ๆ เป็นอย่างยิ่งเนื่องจากการสวดมนต์นับเป็นพิธีการอันควรเคารพคารวะ กระทำด้วยความตั้งใจและเรียบร้อย

เมื่อพระองค์เสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงดำรงพระองค์เป็นองค์ศาสนูปถัมภก ทะนุบำรุงและเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้รุ่งเรือง ทรงพระราชนิพนธ์หนังสือเกี่ยวกับธรรมะขึ้นไว้เป็นจำนวนมาก มีทั้งที่เป็นปาฐกถา เทศนา พระบรมราโชวาท บทสวดมนต์ บทความและจำพวกโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน บทพระราชนิพนธ์ที่เกี่ยวข้องด้วยธรรมะของพระพุทธศาสนาที่สำคัญได้แก่ เทศนา เลือป่า พระพุทธเจ้าตรัสรู้อะไร ธรรมาธรรมะสงคราม เป็นต้น

พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์เป็นอย่างยิ่งว่าการศาสนาจะ เป็นการนิยมใจให้เด็ก

49 บัว ศัจเสวี, "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระพุทธศาสนา,"
วชิราวุธานุสรณ์ 3:1 (กรกฎาคม 2526): 32.

เข้าสู่การสัมมาปฏิบัติได้ ถ้าแม่ปล่อยให้เด็กห่างเหินเคารพต่อศาสนาตั้งแต่อยู่ในโรงเรียนแล้ว เมื่อออกจากโรงเรียนเติบโตใหญ่ไปภายนอกก็จะเป็นผู้หมิ่นต่อศาสนา ซึ่งผิดหลักการศึกษาดังทรงพระอุสาหวีรียภาพเสด็จพระราชดำเนิมาทรงแสดง พระบรมพุทโธวาทแก่บรรดาเหล่าข้าราชการในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์เป็นประจำ

วิธีการที่ทรงฝึกสอนให้บรรดานักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ของพระองค์ได้เป็นผู้มีศานานั้น พอสรุปได้ 3 ประการดังนี้

1. การอบรมโดยพระบรมราชาวาทและการตามเสด็จบำเพ็ญพระราชกุศล
2. การอบรมโดยการฟังพระธรรมเทศนา
3. การอบรมโดยครูอาจารย์ในโรงเรียน

1. การอบรมจากพระบรมราชาวาทและการตามเสด็จบำเพ็ญพระราชกุศล

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงริเริ่มให้มีการวิสาขบูชาขึ้นในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงโดยทรงเสด็จพระบรมพุทโธวาทต่าง ๆ เพื่อให้เด็กเรียน ครูบาอาจารย์ได้นำหลักธรรมที่ทรงแสดงไปประพฤติปฏิบัติ โดยในวันนักขัตฤกษ์วิสาขบูชา ซึ่งเป็นวันสำคัญในศาสนาพุทธคือเป็นวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานแห่งองค์สมเด็จพระบรมศาสดา ทรงมักแสดงหลักธรรมที่นักเรียนสามารถไปปฏิบัติได้ง่าย ทรงเปรียบเทียบและชี้แจงให้นักเรียนเห็นประโยชน์ของการเป็นผู้มีศานาด้วยเหตุผลที่ว่า ความดีย่อมนำไปสู่ความสุข และทรงเปรียบเทียบว่าพระพุทธเจ้าเปรียบเหมือนคนคนนำทาง ซึ่งชูประทีปขึ้นส่องให้เราได้แลเห็นหนทางได้ถนัด ซึ่งประทีปนี้ก็คือ พระธรรม หากผู้ใด ตั้งใจฟังพระธรรมเมื่อเวลาเทศน์หรืออ่านหนังสือก็ได้ชื่อว่า เป็นคนฉลาดรู้จักเดินเข้าหาดวงไฟ เพื่ออาศัยแสงสว่างแลเห็นทางเดินได้ชัดเจน ทรงเห็นว่า การที่เป็นคนจำพวกอวดดี ถือว่า ไม่ต้องมีไฟนำ คงจะเดินได้โดยไม่พลาดพลั้ง เรียกว่าเป็น พวกตาบอดสอดตาเห็น ด้วยเขาเห็นว่าไม่มีความจำเป็นต้องถือศานาก็ได้ ศานานั้นเรียกเสียเวลาเปล่า ๆ ไม่มีประโยชน์อะไร คนเหล่านี้จึงไม่ผิดอะไรกับคนตาบอดที่สอดตาเห็นไปในทางผิด ๆ⁵⁰

50 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระบรมราชาวาทในงานวันวิสาขบูชา โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์," พระบรมราชาวาทกับวชิราวุธวิทยาลัย, หน้า 37.

การเป็นคนดี ในทัศนะของพระองค์ได้แก่ "การตั้งใจให้มันว่าจะไม่ประพฤติการใด ซึ่งจะเป็นเครื่องเบียดเบียนผู้อื่น ไม่กลัวว่าจะ เบียดเบียนผู้อื่นและไปใช้สมองคิดเพื่อเบียดเบียนผู้อื่นที่จะตั้งตนเช่นนี้ได้ก็โดยรักษานิจศีล ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ให้เป็นบรรทัดสำหรับความประพฤติของเรา"⁵¹

บรรทัดแห่งความประพฤตินี้ หากขยายความออกไปจะได้โดยย่อ คือ อริยทรัพย์ 7 ประการ ซึ่งแปลว่า คุณความดีหากมีอยู่ในสันดานแห่งผู้ใดแล้วนับว่าเป็นของประเสริฐ อริยทรัพย์ 7 อย่างนี้คือ

1. ศาสนา เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ เช่นเชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว
2. ศีล แปลว่ารักษากาย วาจา ใจ ให้เรียบร้อย ไม่ประพฤดิหรือพูดเบียดเบียน ประทุษร้ายแก่ผู้อื่น
3. ทิริ แปลว่า ความละเอียดต่อบาปทุจริต
4. โอตตัมปะ แปลว่าสะดุ้งกลัวต่อบาปทุจริต
5. พาหุสัจจะ แปลว่า ความเป็นคนเคยได้ยินได้ฟังมามาก คือจดจำธรรมและ คิลปวิทยาไว้ได้มาก
6. จาคะ แปลว่า สละให้ปันสิ่งของ ๆ ตนแก่คนที่ควรให้ปัน
7. ปัญญา แปลว่า รอบรู้สิ่งที่ เป็นประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ สิ่งที่ได้รู้เห็น มาแล้วใช้สมองตรองดูเห็นได้ว่าเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี รู้จักชั่งคุณค่าและโทษ

นอกจากทรงแสดงพระบรมราโชวาทในงานวันวิสาขบูชาแล้ว ยังทรงมีพระมหากรุณาโปรดเกล้า ให้ครูอาจารย์และนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ได้โดยเสด็จพระราชดำเนิร ในการทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในวันนักขัตฤกษ์วิสาขบูชาที่วัดเบญจมบพิตรดุสิตวนาราม เป็นประจำทุกปี ด้วยทรงมีพระราชประสงค์จะให้ครูอาจารย์และนักเรียนรู้จักความสำคัญในหน้าที่แห่งคนไทย ที่ประกาศตนว่าเป็นพุทธศาสนิกชน

⁵¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว "พระบรมราโชวาทในงานวันวิสาขบูชา โรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์," พระบรมราโชวาทกับริวารวุฒวิद्याลัย, หน้า37.

2. การอบรมโดยมีการฟังพระธรรมเทศนา

จากการศึกษาพบว่า นักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์โดยเฉพาะโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนราชวิทยาลัย จะกำหนดให้ได้รับฟังพระธรรมเทศนาในทุก ๆ วันพระ ดังปรากฏหลักฐานว่า ได้มีการจัดให้นักเรียนมหาดเล็กหลวงได้มีเวลาสดับรับฟังพระธรรมเทศนา เพื่ออบรมสันดานเสียแต่เมื่อยังเยาว์วัยตามกระแสพระราชปรารภของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว⁵² ซึ่งพระยาไพศาลศิลปศาสตร์ (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา) ได้นำกระแสพระราชปรารภของพระองค์ ปรึกษาหารือกับครูบาอาจารย์โรงเรียนมหาดเล็กหลวงมีความเห็นกราบบังคมทูลว่า

• • • เห็นด้วยเกล้าฯพร้อมกันว่า วัดเบญจมพิตร อยู่ใกล้โรงเรียน
ไปฟังเทศน์ที่วัดเบญจมพิตรทุกวันพระ พร้อมด้วยอุบาสก อุบาสิกา ของวัดที่เขาฟังอยู่
ตามปกติ จะ ได้ผลยิ่งกว่าที่โรงเรียนมีเทศน์ให้นักเรียนฟัง เพราะรู้สึกเป็นการเข้า
วัดจริงๆ . . . 53

ในการอบรมด้วยการฟังพระธรรมเทศนานี้ โรงเรียนราชวิทยาลัยก็ได้มีการนิมนต์พระมาแสดงพระธรรมเทศนาทุกวันอาทิตย์ เพื่อให้เด็กได้ใกล้ชิดกับศาสนาและนำหลักธรรมะที่ได้มาประพฤติปฏิบัติตามให้สมกับพระราชประสงค์ของพระองค์ที่ต้องการ คนเป็นสุภาพบุรุษ มีอุปนิสัยใจคอดี เนื่องจากการอบรมให้มีนิสัยใจคอดีนี้ ยึดหลักพระธรรมเป็นบรรทัดฐานแห่งการตัดสินว่าสิ่งใดดีสิ่งใดชั่ว

3. การอบรมโดยครูอาจารย์ในโรงเรียน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริสแต่อนครูอาจารย์ของโรงเรียนให้มีใจเอื้อเพื่อช่วยชี้แจงข้อความต่าง ๆ ที่พระองค์ได้ทรงแสดงไว้ อธิบายให้นักเรียนเข้าใจ และหมั่นฝึกสอนกุลบุตรให้เป็นผู้ใคร่ธรรม ประพฤติธรรมตามที่ปรากฏในพระบรมพุทโธवास โดยทรงเน้นให้นักเรียนที่ยังไม่เข้าใจพระบรมราโชวาทของพระองค์ ให้ไปถามจากครู ผู้ซึ่งทราบและเข้าใจในในคำสั่งสอนของพระองค์ ดังมีพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับครู ตอนหนึ่งดังนี้

⁵² กจช., ม.ร. 6๘/5 โรงเรียนมหาดเล็กหลวง หนังสือที่ 27/435.

⁵³ กจช., ม.ร. 6๘/5 โรงเรียนมหาดเล็กหลวง หนังสือที่ 1/13.

. . .บรรดาครูบาอาจารย์ทุกคน เมื่อรู้ถึงหน้าที่ตั้งเราชี้แจงมา และมีความรัก
ชาติบ้านเมือง รักศาสนา จงรักภักดีต่อตัวเรา ดังที่ได้กล่าวมาให้เราฟังแล้ว ของง
สุจริตต่อหน้าที่ของตนปฏิบัติหน้าที่ แต่โดยชอบปราศจากอคติทั้งสี่ประการ หากจะมี
ผู้ปกครองเด็ก คือ บิดา มารดาหรือคนอื่น ไม่พอใจในหนทางที่ฝึกสอน ก็จงอย่า
ครั้นคร้ามและคล้อยตามหรือลดหย่อนผ่อนน้ให้เขา แม้เขาไม่พอใจเขาจะขอลาเอา
บุตรหลานของเขาออกเสียจากโรงเรียนก็ตามใจเขา หน้าที่ของเราจำต้องสอน
ให้ถูกต้องตามนิติธรรมของชาติ ดังได้ชี้แจงให้ฟังแล้วอย่างไรก็ให้สอนไปตามหน้าที่
นั้นแหละจะได้ชื่อว่าสุจริตต่อหน้าที่. . . 54

จากพระบรมราโชวาทนี้ เป็นการย้ำความสำคัญของครู ในการปฏิบัติงานที่จะต้องม
ความรักในอาชีพครู มีความซื่อสัตย์สุจริต รับผิดชอบต่อหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายและดำเนิ
การสอนตามแนวพระราชประสงค์ของพระองค์ในการอบรมนักเรียนให้เป็นสุภาพบุรุษ โดยยึด
หลักนิติธรรมของชาติ คือการสอนให้อนุรักษ์ในขนบธรรมเนียมประเพณีไทยไปพร้อมกันด้วย
แม้ว่าจะมีผู้ปกครองนักเรียนบางคนที่ไม่เข้าใจในการอบรมวิธีนี้ก็ตาม พระองค์ทรงย้ำให้ครู
ต้องประพฤติตามความต้องการของผู้ปกครอง แต่ต้องมีความคำนึงในหน้าที่ของตนเพื่อที่จะ
สร้างให้เด็กเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าของชาติ และดำเนินการตามแนวพระราชดำริที่จะทำห
เด็กมีความเป็นสุภาพบุรุษ ดังนั้นครูอาจารย์ในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์จึงต้องมีความ
เข้าใจในการอบรม มีคุณสมบัติดีพอที่จะอบรมสั่งสอนความเป็นสุภาพบุรุษได้ ดังเช่นการเลือก
อาจารย์ใหญ่ผู้ปกครองโรงเรียน สามารถพิจารณาได้ว่าคุณสมบัติของอาจารย์ใหญ่ จะต้อง
เป็นผู้ที่มีทั้งคุณวุฒิ และวิญญูที่สูงและเหมาะสม อันเป็นการเคารพยำเกรงแก่บรรดา ครู อาจารย์ เจ้าหน้าที่และ
นักเรียนในโรงเรียนตลอดจนผู้ปกครองนักเรียนด้วย

54 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสตอบเนื่องในงาน
พระราชพิธีฉัตรมงคล, "พระบรมราโชวาทกับวชิราวุธวิทยาลัย, หน้า 71.

ดังนั้นการที่ทรงมีพระราชวินิจฉัยให้พระโอรสองค์โต ซึ่งมีคุณวุฒิและมีความอาวุโส มากกว่ามาดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่ แทน ม.ล.ทศทิศ อิศรเสนา ที่จะเป็นผู้ช่วยอาจารย์ใหญ่ ไปก่อน เป็นผลให้ ม.ล.ทศทิศ ได้มีเวลาเรียนรู้กิจการงานและเพิ่มความชำนาญในการดูแล นักเรียน นับว่าเป็นการ "เตรียม" บุคลากรที่สำคัญของโรงเรียนเนื่องจากภายหลัง ม.ล.ทศทิศ ได้เป็นผู้บังคับบัญชาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนวชิราวุธสืบต่อมาเป็นเวลากว่า 32 ปี จนถึงแก่อนิจกรรม (ดูที่หน้า 147-148)

นอกจากการเตรียมบุคลากรที่มีความเหมาะสมกับลักษณะของงานแล้ว การที่เลือกครู ก็จะต้องพิจารณาถึงความประพฤติด้วย ดังกรณีที่มีการโอนครูจากกระทรวงศึกษาธิการมาสอนใน โรงเรียน จะต้องมีการส่งชื่อจากโรงเรียนถึง เสนาบดีกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อสอบถามลักษณะนิสัย ความประพฤติของครูผู้นั้นด้วย

หากพิจารณาครู อาจารย์ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงและโรงเรียนราชวิทยาลัยแล้ว พบว่ามีครู อาจารย์ชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมากพอสมควร เนื่องจากต้องการให้นักเรียน ได้มีโอกาสฝึกภาษาต่างประเทศจากเจ้าของภาษาโดยตรง แล้วยังจะได้รับผลตามมากอีกมากที่เป็น ประโยชน์ต่อการฝึกความเป็นสุภาพบุรุษของนักเรียนกล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้า อยู่หัวทรงมีพระราชดำริว่า ครูชาวต่างประเทศนี้จะช่วยฝึกให้นักเรียนมีความคุ้นเคยกับวัฒนธรรม ตะวันตก เช่นการที่ให้ครูชาวอังกฤษได้พักอยู่ในบริเวณโรงเรียนจะเป็นการดี เนื่องจากการ เป็นโรงเรียนกึ่งนอน ครูจึงมีโอกาสดูแลเด็กได้ตลอดเวลา ครูชาวต่างประเทศนี้ มีคุณสมบัติ ที่โรงเรียนกำหนดไว้เช่นกัน กล่าวคือ จะต้องเป็นผู้ที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำของ โลกเช่นมหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด ได้เคยผ่านการอบรมจากโรงเรียนแบบพับลิกสกูลมาแล้วและ เป็นนักกีฬา ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้หากนำมาพิจารณาแล้วพบว่าครูที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัย ที่กล่าวมาแล้วนี้เป็นที่ยอมรับของสังคม ไม่ว่าจะเป็นความรู้ในเชิงวิชาการ การอบรมให้มีความ เป็นผู้ดี มีความเป็นสุภาพบุรุษ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา มีความรักในสถาบัน ฯลฯซึ่งทำให้ครูอาจารย์ ที่มาสอนในโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์นี้ได้ดำเนินการฝึกอบรม และถ่ายทอดให้นักเรียน มีคุณลักษณะ เช่นเดียวกับตนหรืออย่างน้อยที่สุด ก็ให้นักเรียนได้ฝึกการใช้ภาษาต่างประเทศได้ มีความคุ้นเคยกับอากัปกริยาของชาวต่างประเทศและความเป็นสุภาพบุรุษแบบตะวันตก

การอบรมให้เป็นผู้มีสติปัญญา ความรู้และความสามารถ

หลักการที่ 3 ของการอบรมเยาวชนให้มีความเป็นสุภาพบุรุษนั้น ได้แก่การทำให้เยาวชนได้มีวิชาความรู้ มีการศึกษาโดยมีสติปัญญาเป็นเครื่องกำกับ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้การศึกษา นั้น เป็นสิ่งที่ทำให้เด็กเป็นเยาวชนที่น่ารัก เป็นพลเมืองดี ไม่ใช่ทำลายบุคคลิกเสียหมด โดยบรรจุหลักสูตรและระบบการต่าง ๆ ลงไป" ทรงชี้แจงให้ประชาชนได้เห็นความสำคัญของการศึกษา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ "ความเป็นมนุษย์" คือทรงรู้ลึกว่า

. . .รากเหง้าสำคัญของชาติ ก็คือ กุลบุตรที่จะบำรุงชาติสืบไปให้ยิ่งขึ้นและผู้ที่มีหน้าที่สำคัญเช่นนี้ ถ้าไม่ได้มีวิชาอยู่แล้ว ก็จะเป็นการลำบากที่จะบำรุงชาติต่อไป จึงเห็นว่าในการที่จะบำรุงในทางอื่นอย่างหนึ่งอย่างใดก็ไม่ดีเท่าให้วิชา เพื่อให้ได้มีความรู้เสมอกัน ตามที่พอจะทำให้ตามภูมิของคน ๆ . . . 55

นอกจากจะ เรียนหนังสือกันตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ได้มีการเพิ่มเติมบางวิชา เช่น การเพิ่มการเรียนการสอนภาษาอังกฤษ ในโรงเรียนราชวิทยาลัย การตามเสด็จซ่อมระบบยุทธวิธีของเสือป่า ฯลฯ ซึ่งการมีวิชาความรู้นี้ มิใช่จะศึกษาได้จากตำราแบบเรียนแต่อย่างใดเลย ต้องมีสติปัญญา เป็นเครื่องเตือนใจนักเรียน ทรงแสดงแนวพระราชดำริว่า

. . .อันปัญญากับสติเป็นของคู่กัน เราก็เรียกควบกันอยู่แล้วว่าสติปัญญา คนเราจะมีแต่ปัญญาและ เขาวะ เป็นเครื่องพาเล่นไปฝ่ายเดียวไม่ได้ จำต้องใช้สติสำหรับเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งกำกับไปกับปัญญาด้วย . . . 56

55 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "พระราชดำรัสเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล . . .", "อ้างแล้ว, หน้า 73.

56 บัว ศัจเสวี, "พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวกับพระพุทธศาสนา," "วชิราวุธานุสรณ์, :32.

นอกจากนี้ทางโรงเรียนได้จัดให้นักเรียนประพฤติตนให้ถูกต้องตามระเบียบการของโรงเรียนรวมทั้งมีความประพฤติชอบ มีอุปนิสัยดี ดังมีรายงานประจำเดือนของโรงเรียนที่บันทึกความประพฤติของนักเรียนที่ควรชมและควรติ โดยจัดแบ่งในหัวข้อ "แผ่นทอง" เป็นการบันทึกนามนักเรียนที่ได้กระทำความดี ซึ่งเปรียบเป็นสิ่งที่มีความค่าควรแก่การยกย่องและช่วยสร้างศรัทธาภาคภูมิใจให้เกิดขึ้นในตัวของนักเรียนที่จะทำให้เขามีความสำนึกในการกระทำความดีตลอดไป หากนักเรียนผู้ใดประพฤติตนไม่ดี เช่นลักขโมย เอาเปรียบผู้อื่น ก็มีการบันทึกชื่อในหัวข้อ "หนังสือวาน" ซึ่งเป็นความประพฤติที่ไม่ดี เปรียบได้กับสิ่งที่ไม่มีคุณค่า ทำให้นักเรียนมีความอับอายและสำนึกในการกระทำของตนเพื่อจะได้หลาบจำและไม่ประพฤติอีก

การเป็นผู้มีวิชาความรู้ในทัศนะของพระองค์ จึงจะต้องเป็นผู้ที่มีธรรมะกำกับลงไปด้วย และมีขั้นต่อจะศึกษาภายในห้องเรียนเพียงอย่างเดียว พระองค์มักทรงโปรดเกล้าฯให้เหล่าเด็กนักเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ได้โดยเสด็จประทับแรมซ้อมรบ ณ พระราชวังสนามจันทร์ จังหวัดนครปฐม และค่ายหลวงบ้านโป่ง จังหวัดนครปฐม โดยทรงถือว่า การตามเสด็จนี้เป็นการศึกษาอย่างหนึ่งและทรงมีพระราชอรรถาธิบายว่า การตามเสด็จเป็นการเรียนวิชาที่พระองค์ทรงมีโอกาสเป็นครูสอนด้วยพระองค์เอง วิชาที่ทางโรงเรียนทำการสอนอยู่เป็นประจำนั้น ไม่สำคัญยิ่งไปกว่าที่พระองค์จะทรงปลูกปั้นนักเรียนให้เติบโตขึ้นตามแนวพระราชประสงค์

แม้ว่ากระแสความเปลี่ยนแปลง ในปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ทำให้เราไม่สามารถจะนำหลักการที่มีมาแต่อดีตมาใช้จัดกิจกรรมต่าง ๆ ได้ทั้งหมด แต่ก็สามารถนำบางลักษณะมาปรับให้เหมาะสม โดยเฉพาะหลักการอบรมศาสนาควบคู่ไปกับการศึกษา ทั้งนี้เนื่องจากประเทศไทยมีศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติมาช้านาน การจัดการศึกษา จึงไม่ควรลืม "รากเหง้า" ของตนเอง การอบรมให้ผู้เรียนมีศีลธรรมจรรยา เป็นผู้มีศาสนาประจำใจตน จะเป็นพื้นฐานที่มั่นคงต่อการเรียนรู้และประพฤติปฏิบัติด้วยสัมมาทิฐิ ประกอบกับการนำแนวคิดความเป็นสุภาพบุรุษของตะวันตกมาประยุกต์ให้เข้ากับความเป็นไทยไม่ว่าจะเป็นวัฒนธรรมประเพณีไทยในการอบรมนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ได้อย่างกลมกลืนดังเช่นโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่มีความมุ่งหมายให้นักเรียนที่ศึกษาสำเร็จแล้วส่วนใหญ่รับราชการเป็นมหาดเล็กข้าราชการสำนักและข้าราชการต่าง ๆ การที่ฝึกให้นักเรียนมหาดเล็กหลวง

มีความเป็นสุภาพบุรุษภายใต้รูปแบบการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมต่าง ๆ ได้สร้าง ความจงรักภักดีต่อ ชาติ ศาสนา และองค์พระมหากษัตริย์ และการฝึกอุปนิสัยให้เป็นผู้มี จิตใจดีกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ มีศีลธรรมเป็นหลักยึดเหนี่ยวความประพฤติจะช่วยให้นักเรียน มหาตเล็กหลงผู้ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นข้าราชการในพระองค์ได้ประพฤติปฏิบัติ ข้าราชการ ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต และมีความสำนึกอยู่ในพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์พระมหากษัตริย์ไม่ เลื่องลือ โดยเฉพาะนักเรียนหลง จะต้องถวายตัวก่อนเข้ารับการศึกษา โดยมีประเพณี การถวายตัว ซึ่งจัดขึ้นในพระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต นักเรียนจะต้องจัดดอกไม้ ธูป เทียนเข้าเฝ้าพร้อมบิดาหรือผู้ปกครองเพื่อเป็นการฝากฝังให้บุตรหลานของตนได้ถวายตัว เป็น "ข้า" รับใช้องค์พระมหากษัตริย์และมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ดังมีหน้าที่ นักเรียน มหาตเล็กรับใช้ ที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงคัดเลือกจากนักเรียนและ รับบุตรผู้บิดามีความดีความชอบ และบำเพ็ญคุณประโยชน์ต่อประเทศชาติ เช่น หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล บุตรเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (ม.ร.ว. เปีย มาลากุล) ซึ่งเคยเป็นผู้อภิบาลและพระอาจารย์ถวายพระอักษรของพระองค์นักเรียนมหาตเล็กรับใช้ มี หน้าที่ที่จะตามเสด็จยังที่ต่าง ๆ และคอยรับใช้สนองเบื้องพระยุคลบาทซึ่งนักเรียนเหล่านี้ พระองค์ได้ทรงสั่งสอน อบรมด้วยพระองค์เองตลอดเวลา และนักเรียนมหาตเล็กรับใช้นี้มีความ ประพฤติดีสมกับการเป็นข้ารับใช้องค์พระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งได้รับการถ่ายทอดจาก บิดา การอบรมในสถานศึกษาและความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

โรงเรียนราชวิทยาลัยในช่วงแรกของการจัดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า เจ้าอยู่หัว มีความมุ่งหมายแต่เดิมที่จะผลิตนักเรียนกฎหมายป้อนเข้าสู่โรงเรียนกฎหมายสังกัด กระทรวงยุติธรรมต่อไปซึ่งมีความต้องการนักกฎหมายที่มีความรู้ในการต่างประเทศเพื่อประโยชน์ ในด้านความสัมพันธ์กับต่างประเทศที่ไทยมีความเสียเปรียบมากอยู่ในช่วงนั้นต่อมาแม้ว่าโรงเรียน ราชวิทยาลัย จะมีความมุ่งหมายเพิ่มขึ้นในด้านการจัดการเรียนการสอน เพื่ออบรมให้นักเรียนมี ความเป็นสุภาพบุรุษ เช่นเดียวกับโรงเรียนมหาตเล็กหลงโดยเน้นความรักหมู่คณะ (Esprit De Corps) เพื่อประโยชน์ในการสร้างพลเมืองสาขาอาชีพต่าง ๆ โดยเฉพาะความนิยมในการ การศึกษาต่อด้านกฎหมายของนักเรียนราชวิทยาลัย ได้ทำให้ นักกฎหมาย นักการเมือง และ ข้าราชการ ที่สำเร็จการศึกษา จากโรงเรียนราชวิทยาลัยนั้นมีความเป็น สุภาพบุรุษ และมี วิชาแห่งความรักหมู่คณะ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตัวอันจะเป็นผลให้การปกครอง

ของประเทศได้ดำเนินไปด้วยดี

โรงเรียนพรานหลวง แม้ว่าจะเป็นการอบรมสั่งสอนเฉพาะข้าราชการ ในกรมมหรสพ ให้มีความรู้ทางวิชาสามัญควบคู่ไปกับวิชาศิลปะก็ตาม ความมุ่งหมายของการอบรมก็ยังคงต้องการให้นักเรียนเหล่านั้น มีความเป็นสุภาพบุรุษ คือ เป็นพลเมืองดีของประเทศมีความซื่อสัตย์ต่อหน้าที่ และเห็นประโยชน์ต่อการมีวิชาความรู้ เพื่อที่จะรักษาตัวรอดได้ อีกทั้งยังสร้างความภาคภูมิใจในการเป็นส่วนหนึ่งของทรัพยากรที่มีคุณค่าทางศิลปะ นาฏศิลป์ ละครไทย ที่ได้ "พัฒนา" แล้ว จากโรงเรียนพรานหลวงซึ่งได้สร้างบทบาทและหน้าที่ของผู้เรียนหลายประเภททั้งเป็นข้าราชการในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นเสื่อป่าอีกทั้งยังฝึกทหารเพื่อฝึกฝนร่างกายและการเตรียมพร้อมป้องกันประเทศ แต่ที่สุดแล้วก็คือต้องการสร้างคนที่มีคุณภาพต่อสังคม ไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทใดก็ตาม

ส่วนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเชียงใหม่ จากจุดมุ่งหมายที่แท้จริงในการสถาปนาโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่จังหวัดเชียงใหม่ ปรากฏว่าเป็นการจัดการศึกษาเพื่อตอบสนองความต้องการของรัฐอย่างชัดเจน เพื่อให้บรรดาบุตรหลานเจ้านายและข้าราชการทางฝ่ายเหนือหรือมณฑลพายัพได้รับการศึกษาและการอบรมเพื่อมุ่งให้มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนาและองค์พระมหากษัตริย์และเป็นพลเมืองที่ดีของรัฐด้วยการ "หาดี" และเป็นสุภาพบุรุษ

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยของผู้วิจัยพบว่า ในภาพรวมแล้วแนวพระราชดำริทางการส่งเสริมการศึกษาเพื่อสร้างเยาวชนให้มีความเป็นสุภาพบุรุษ จากการศึกษาโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ทั้ง 4 แห่งของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาเพื่อปลูกสร้างลักษณะที่ดีของเยาวชนอยู่ 3 ลักษณะคือ การทำให้เยาวชนมีความรู้ อย่างเข้มแข็ง การทำให้เยาวชนมีความแข็งแกร่งทางจริยธรรม คุณธรรมโดยมีศาสนาเป็นพื้นฐาน และความเป็นผู้ดีซึ่งกล่าวโดยรวมว่า เป็นการอบรมให้เยาวชนมีความเป็นสุภาพบุรุษ

ดังนั้น เมื่อนำข้อค้นพบทั้งสามมาบูรณาการกับสภาพปัญหาทางสังคม การเมืองและเศรษฐกิจ สังคมไทยในปัจจุบัน จึงมีความคิดเห็นว่าควรที่จะนำหลักการทั้งสามของแนวพระราชดำริทางการศึกษา ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจากการศึกษาโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ทั้ง 4 แห่งดังกล่าวมาประยุกต์กับหลักการจัดการศึกษาของไทยในปัจจุบัน

โดยขอเสนอแนะความคิดเห็นดังนี้

1. ควรปรับหลักสูตรการเรียนการสอนในปัจจุบันของทุกระดับชั้นให้มีทิศทางและความเข้มข้นของการปลูกสร้างคุณลักษณะทั้งสาม เพื่อให้เกิดความดีงามในจิตใจ ความสง่างามในบุคลิกภาพและความมีปัญญาแก่เยาวชนไทยในทุกระดับ

2. ควรทบทวนพฤติกรรมการเรียนการสอนของครูทุกระดับในการที่จะปลูกสร้างคุณลักษณะนี้ให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะการยึด "รากเหง้าแห่งความเป็นไทย" ของเรามาปรับใช้ อาทิ วัฒนธรรม ประเพณีที่ดีงามของไทย รวมถึงการยึดหลักปฏิบัติตามพระธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแก่เด็กไทยในปัจจุบัน

3. รัฐพึงทบทวนรูปแบบการจัดการเรียนการสอนให้เอื้อต่อการปลูกฝังความเป็นสุภาพบุรุษในจิตใจของนักเรียนไทยตามแบบที่จัดของโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ ให้บังเกิดมีในกลุ่มนักเรียน นักศึกษาไทยในปัจจุบัน อันจะเป็นการลดระดับของความรุนแรงที่เกิดจากการทะเลาะวิวาทและการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม

ขอเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยเปรียบเทียบลักษณะการบ่มเพาะลักษณะนิสัยของนักเรียนโรงเรียนในพระบรมราชูปถัมภ์ทั้ง 4 แห่งกับนักเรียนในโรงเรียนสังกัดกระทรวงศึกษาธิการโดยเป็นการเปรียบเทียบในลักษณะบริบทต่อบริบท ตลอดจนการวิจัยเกี่ยวกับแนวพระราชดำริทางการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวในด้านอื่น ๆ เช่นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากุลสตรี เป็นต้น